مجلهٔ پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت
شمارهٔ پیاپی ۶۹، پاییز و زمستان، سال ۱۴۰۱
Journal of research on Issues of Education
مقاله علمی پژوهشی
http://isoedmag.ir
Research Article

عنوان: واکاوی عوامل ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج و راهکارهای مقابله با آن

علی امینی باغ* [۱]، سید جمال بارخدا[۲]، ناصر شیربگی[۳]

چکیده

هدف مطالعه موردنظر، واکاوی دلایل ترک تحصیل دانش آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج و راهکارهای مقابله با آن بود. رویکرد تحقیق حاضر کیفی و به‌طور خاص از راهبرد مطالعه موردی استفاده گردید. میدان تحقیق کلیه دانش‌آموزان مددجوی شهرستان سنندج بودند که به صورت هدفمند ۱۶ دانش‌آموز به عنوان نمونه انتخاب گردیدند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته باز، یادداشت‌های میدانی مشاهده‌ای، و اسناد و مدارک بود. یافته‌های تحقیق نشان داد ۱۴ مقوله اثرگذار بر ترک‌تحصیل شامل: ضعف صلاحیت معلمان در یادگیری دانش‌آموزان ناتوانی در پیوند با هم‌کلاسی، ناگزیرشدن دانش‌آموزان به تحصیل، مشکلات مالی خانواده‌ها، فقدان خودانگیختگی دانش‌آموزان، روابط انسانی ضعیف عوامل مدرسه، نامتناسب بودن جو خانواده، محدودیت‌های ناشی از اپیدمی ویروس کرونا، عدم ملاحظه توانمندی دانش آموزان از سوی سیستم آموزشی، کم‌بها تلقی کردن سوادآموزی در جامعه، دردمندی اعضای خانواده، عدم‌حمایت و هم‌فکری سازمان‌های حمایتی مربوطه، ضعف امکانات و زیرساخت‌ها در مدارس و سواد پایین والدین است. همچنین ۷ راهبرد مقابله‌ای برای کاهش یا جلوگیری از ترک تحصیل شامل: حمایت اعضای آموزشی مدرسه، پشتیبانی‌کردن معلمان، تاب‌آوری دانش‌آموزان در شرایط‌سخت‌تحصیلی، حمایت‌های جامع کمیته امداد از خانواده‌های مددجو، تطبیق‌دادن سیاست‌های نظام آموزشی با نیازهای دانش‌آموزان، به‌کارگیری استراتژی‌های اجرایی شفاف و مؤثر دولت و حمایت‌های تحصیلی کمیته امداد از دانش‌آموزان است. در نتیجه سیاست‌گذاران آموزشی با ریشه‌شناسی علل تأثیرگذار بر ترک‌تحصیل دانش‌آموزان مددجو شهرستان سنندج و با ارائه برنامه‌های و راهبردهای ویژه حاصل از پژوهش حاضر برای کاهش یا جلوگیری از ترک‌تحصیل دانش‌آموزان مددجو اقدام نمایند.

اطلاعات مربوط به مقاله

کلید واژگان
ترک تحصیل، دانش‌آموزان مددجو، عوامل ترک تحصیل، راهبردهای کاهش ترک تحصیل

[۱]. نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه کردستان، سنندج، ایران aliamini401@gmail.com
[۲]. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. barkhoda.jamal@yahoo.com
[۳]. استاد گروه علوم تربیتی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. nshirbagi@uok.ac.ir

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

مقدمه

اکتساب دانش در جوامع امروزین، سرآغاز توسعه‌مداری، ارتقای انسان‌ها، رفتن اجتماع به سمت پیشرفت و توسعه مانا و سامان بخشیدن تفکرات آن جامعه است. بدین سان در جامعه‌ای که افراد آن به لحاظ علمی و آموزشی در سطح پایینی قرار دارند با مسائل و مشکلات زیادی مواجه می‌گردند و در مسیر رقابت با سایر جوامع پیشرفته، در ربودن گوی سبقت توسعه و تعالی از آن‌ها سست‌تر عمل خواهند نمود، و معمولاً در مسیر رسیدن به اغراض مورد نظر جامعه خود مأیوس خواهند گشت. در عصر حاضر یکی از مهم‌ترین شاخص‌های که جامعه توسعه‌یافته را از جوامع توسعه‌نیافته متمایز خواهد کرد، میزان باسواد بودن آن جامعه و در رأس آن تسهیم مساعد تجهیزات و فرصت‌های همسان آموزشی در میان طبقه‌های مختلف جامعه در جهت شکل‌گیری برابری آموزشی است (تورانی و عارفی نژاد، ۱۳۹۶). طبق گفته‌های وزارت آموزش‌وپرورش، در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۳۹۹ حدود ۹۷۰ هزار دانش‌آموز مدرسه را ترک کرده‌اند که این آمار در سال گذشته ۲۱۰ هزار دانش‌آموز بوده است. بنابراین آمارها نشان‌دهنده این است حدود دو هزار دانش‌آموز دوره ابتدایی و حدود ۷۶۰ هزار دانش‌آموز دوره متوسطه، دانش‌آموز ترک تحصیل‌کرده در کشور وجود دارد که این مسئله می‌تواند برای کشور یک مصیبت بزرگ باشد (ممتاز نیوز، ۱۳۹۶). در سیستم آموزش‌وپرورش، پارامتر مهمی که باعث مسدود شدن اهداف و خواسته‌های آموزشی می‌شود ترک از مدرسه یا افت تحصیلی دانش‌آموزان فقیر و بی‌بضاعت می‌باشد به‌گونه‌ای که آن‌ها بنا بر دلایل مختلف از مدرسه رفتن منصرف می‌شوند و درنهایت ترک تحصیل می‌کنند. ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو و فقیر انعکاسی از معضلات و مشکلات بغرنج اجتماع می‌باشد به این دلیل پوشش دادن این مسئله به‌طور سهل‌الوصول امکان‌پذیر نیست (فرخی‌نژاد و فتحی، ۱۳۹۷). فلسفه تحصیل، حصول دستیابی به دانش است؛ و دوره آن معمولاً در مقطع‌های متنوع نظام آموزش‌وپرورش، حدود ۱۲ سال از زندگی دانش آموزان را به خود اختصاص داده است. اما امروزه یکی از کلیدی‌ترین مشکلاتی که آموزش‌وپرورش را تحت سیطره خود قرار داده است، ترک تحصیل دانش آموزان است که نه‌تنها یک دغدغه و مشغله ملی می‌باشد، بلکه در اتحادیه اروپا و در سطح بین‌المللی نیز یک نگرانی بسیار جدی به شمار می‌رود. (توئرو[1] و همکاران، ۲۰۱۸). به‌عبارتی‌دیگر مهم‌ترین مسئله مشکل‌آفرین در نظام‌های آموزش‌وپرورش جهان "پدیده ترک تحصیل" است که همه‌ساله منابع مادی، معنوی و انسانی قابل‌توجهی از این بابت تلف‌شده و به‌عنوان چالشی اساسی و مهم برای مدارس شناخته می‌شود (ایچینی[2]، ۲۰۱۶). همچنین طبق گزارش‌های بانک جهانی، حدود ۱۵ درصد از دانش آموزان در بین سنین ۱۰-۱۸ سال بعدازاینکه به مدرسه راه‌یافته‌اند و مشغول به تحصیل شده‌اند تا پایان سال تحصیلی ۲۰۱۷ -۲۰۱۸ مدرسه را ترک کرده‌اند (بانک جهانی[3]، ۲۰۱۹) ترک مدرسه در کشورهای درحال‌توسعه آشکارتر می‌باشد. ترک تحصیل در کشور هند افزایش‌یافته است و این مسئله سبب شده است کشور هند در رده چهارم دنیا به لحاظ ترک تحصیل باشد؛ در کشور هند از هر ۹ هزار دانش‌آموزی که به مدرسه‌رفته‌اند ۴ هزار در پایان مدرسه را ترک کرده‌اند (یونسکو[4]، ۲۰۱۷). از طرفی دیگر بیماری کووید ۱۹ نیز یک خودنمایی انحرافی از پیامدهایی است که می‌تواند تعطیلی مدارس را به دلیل بیماری‌های همه‌گیر برای دانش‌آموزان به دنبال داشته باشد: این امر موجب کاستی در یادگیری خواهد شد، این سناریو درنهایت میزان نرخ ترک تحصیل را در بین دانش‌آموزان محروم افزایش خواهد داد (کوکو[5] و همکاران ۲۰۲۰). افزایش آمار ترک تحصیل دانش‌آموزان در کشور ایران، جامعه آموزشی و سطح پیشرفت علمی کشور را به یکی از دغدغه‌ها و مشکلات اساسی کشور مبدل ساخته است. با تکیه به گزارش مرکزی آمار کشور، بیش از یک‌سوم دانش‌آموزان سالانه مدرسه را ترک می‌کنند (ممتاز نیوز، ۱۳۹۶)، یا بر اساس دیدگاه معاون آموزشی نهضت سوادآموزی کشور، تعداد بی‌سوادان در کل کشور ایران، هشت میلیون و هفت‌صد هزار نفر است که یک‌میلیون و چهارصد و چهل هزار نفر از آن‌ها را کودکان ۶ تا ۱۷ سال تشکیل می‌دهد که در سال (۹۸-۹۶) در هیچ مدرسه‌ای ثبت‌نام انجام نداده‌اند (شبکه اطلاع‌رسانی راه دانا، ۱۳۹۸). در حال حاضر در سطح ملی میزان انتقال از دوره ابتدایی به متوسطه

1. Tuero et al
2. Ichini
3. the world bank
4. UNESCO
5. Beatrice Coco et al

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

برای پسران نود درصد و برای دختران هشتاد درصد است. موانع فرهنگی، همچنین دختران را از ادامه تحصیل بعد از دوره ابتدایی بازمی‌دارد (یونیسف[1]، ۲۰۱۷). دانش‌آموزان مددجو به نوعی نیازمندان سرسخت سیستم‌آموزشی به لحاظ یادگیری محسوب می‌شوند که در صورت عدم‌توجه به مسائل خاص آن‌ها، از مدرسه و محیط آن نومید شده و به مرز ترک تحصیل نزدیک خواهند گشت. می‌توان اذعان نمود ترک تحصیل دانش‌آموزان از مدرسه به معنای رویارویی جامعه با جنگ سرمایه‌ای انسانی پنداشته می‌شود، روند ترک تحصیل دانش‌آموزانی که در فقر به سر می‌برند و تسامح نسبت به شرایط تحصیلی آن‌ها، روند زیان‌آور روزافزون و جبران ناپذیری از لحاظ منابع غنی فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و... به دنبال خواهد داشت. این طریقه برای کشور ایران می‌تواند رعب‌انگیز باشد (خنیفر، ۱۴۰۰). وضعیت ترک تحصیل دانش‌آموزان از جمله دانش‌آموزان مددجو و فقیر، به صورت پیچیده‌ای و بی‌گمان کشورهای «پیشرفته» را تواتمندتر و کشورهای پیرامونی را «ناتوان‌تر» خواهد کرد. به همین دلیل بسیاری از برنامه‌ریزان، روشنفکران، سیاستمداران، تصمیم‌گیرندگان و توسعه‌مداران در جهان به دنبال راه‌چاره‌ای برای از بین بردن معضل پدیده ترک تحصیل دانش‌آموزان بی‌بضاعت می‌باشند. ترک تحصیل دانش‌آموزان، یکی از مسائل مشکل‌ساز جامعه و عمده سیستم‌های آموزشی در دنیای حاضر می‌باشد و به جرأت می‌توان اذعان نمود که هر ساله مقادیر کثیری از از منابع مالی و نیروهای انسانی، آموزشی و پرورشی به این پدیده بغرنج تعلق پیدا می‌کند (حسین‌بر و بلوچزهی، ۱۴۰۰).

به این آیین بر اساس احتجاجات بیان شده می‌توان بیان نمود مسئله ترک‌تحصیل دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) در شهرستان سنندج از مهم‌ترین مسائل در حوزه آموزش‌وپرورش است که لازم است به‌طورجدی و ویژه در این زمینه تحقیقات عمیقی صورت پذیرد. آمار و ارقام دانش‌آموزان ترک تحصیل‌کرده مددجو شهرستان سنندج نشان‌دهنده این است که این شهرستان در طول چند سال اخیر با افزایش معضل ترک تحصیل دانش‌آموزان روبرو بوده است، معضلی که تا حد زیادی ناشی از بی‌توجهی بسیاری از سازمانی‌های حمایتی و عدم توجه و اهمیت دادن این سازمان‌ها به آموزش و سواد می‌باشد و در این زمینه کمترین حمایت‌ها و پشتیبانی‌ها و گاه هیچ‌گاه توجه خاصی به شرایط دانش‌آموزانی که ترک تحصیل‌کرده‌اند نشده است. به کلامی رساتر آنچه محل توجه محقق در این پژوهش می‌باشد آن است که با تحلیل‌های چندبعدی کیفی مسئله ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجوی شهرستان سنندج بتواند به‌دقت به ارزیابی ریشه‌ای عوامل متعدد پدیده ترک تحصیل و آسیب‌شناسی عمیق فرهنگی پدید ترک تحصیل بپردازد و راهکارهای پیشنهادی برای پیشگیری و کاهش آن ارائه بدهد. لذا پاسخگویی به سؤال مطروحه که پدیده ترک تحصیل دانش آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج چگونه و تحت چه شرایطی رخ خواهد داد؟ مطرح می‌گردد.

از اوایل دهه ۱۹۸۰ تا به امروز، آمریکا شاهد تحولات فراوانی در تلفیق جمعیتی کشور خود بوده است. لاتین تبارهای فقیرمشین در سال ۱۹۸۰، تقریباً ۶/۵ درصد از جمعیت ساکن در ایالات‌متحده را تشکیل دادند، درحالی‌که جمعیت لاتین تبارهای حال حاضر ۱۸,۳ درصد است (مرکز تحقیقات پیو[2]، ۲۰۱۹؛ اداره سرشماری ایالات‌متحده[3]، ۲۰۱۸). درنتیجه با افزایش تعداد، لاتین تبارهای فقیرنشین اکنون به‌عنوان گسترده‌ترین گروه اقلیت در ایالات‌متحده به شمار می‌روند (ساوه[4]، ۲۰۱۹). دانش‌آموزان بی‌بضاعت لاتین تبار علاوه بر اینکه به‌عنوان بزرگ‌ترین گروه اقلیت به شمار می‌روند، یکی از بالاترین نرخ‌های ترک تحصیل از مدرسه را نیز دارند (ساوه، ۲۰۱۹). در ۳۰ سال گذشته، جوانان لاتین تبار فقیر آمریکایی به‌شدت تحت تأثیر بحران ترک تحصیل قرارگرفته و آسیب‌دیده‌اند (مالوم[5]، ۲۰۱۸). در سال ۱۹۷۲، نرخ ترک تحصیل در بین دانش‌آموزان لاتین تبار در مقایسه بادانش‌آموزان سیاه‌پوست غیر اسپانیایی ۳۴ درصد بود(وزارت آموزش

1. UNICEF
2. Pew Research Center
3. US Census Bureau
4. Saveh
5. Malum

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

ویرجینیا[1]، ۲۰۱۸) درحالی‌که ترک تحصیل برای دانش‌آموزان سیاه‌پوست غیر اسپانیایی ۲۱ درصد و برای دانش آموزان سفیدپوست غیر اسپانیایی ۱۲ درصد بوده است (اداره سرشماری ایالات‌متحده[2]، ۲۰۱۶). در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰، میزان ترک تحصیل در دانش‌آموزان اسپانیایی‌تبار ۳۶ درصد افزایش داشت اما در سال ۲۰۱۶، نرخ ترک تحصیل برای دانش‌آموزان لاتین تبار به میزان ۹ درصد کاهش‌یافته است، درحالی‌که این نرخ برای دانش آموزان سیاه‌پوست با ۶ درصد و برای دانش آموزان آسیایی فقط ۳ درصد نزول داشته است (گرایش‌های کودک[3]، ۲۰۱۹). اگرچه در میان دانش آموزان در اقوام مختلف ۳۰ سال گذشته میزان ترک تحصیل تقلیل یافته است، اما احتمال ترک تحصیل در میان دانش آموزان لاتین تبار در مقایسه با سایر دانش آموزان در اقوام بیشتر سیر صعودی به خود گرفته است (گرایش‌های کودک، ۲۰۱۹). درگذشته، طبقات فقیر اجتماع تمایل اندکی برای آموزش‌وپرورش رسمی داشتند. دیدگاه جامعه بر این منوال بود که آن‌ها در سطوح پایین پایه‌های تحصیلی، مدرسه را ترک می‌گویند. از بیشتر آن‌ها انتظار می‌رفت که مانند والدین و سایر همسالان خود، عمله‌های دستی غیرماهر می‌شوند؛ اما امروزه همه راه‌حل‌های مربوط به عمومیت ساختن آموزش‌وپرورش در پی حصول به یک هدف می‌باشند، و آن برخورداری مساوی از فرصت‌های آموزش باکیفیت پسندیده و پیشگیری از ترک مدرسه دانش‌آموزان مددجو و فقیر می‌باشد، (اولشفسکی و کوبیلیوس[4]، ۲۰۱۸)، لذا در این راستا تلاش‌های روزافزونی انجام می‌گیرد تا بازدارنده‌ها و محدودیت‌های طبقاتی، نژادی و مسائل جنسیتی شفاف شده و از میان محو گردند. منظور از فرصت‌های آموزشی مساوی، برخورداری برابر و داشتن شانس مساوی همه دانش آموزان لازم التعلیم برای وارد شدن به‌نظام آموزشی و برخورداری از کلاس و برنامه‌های آموزشی مطلوب، معلمان شایسته، امکانات و تجهیزات آموزشی و نیز فضای مناسب آموزشی است. (اسماعیل سرخ، ۱۳۹۰). نظریه بوم‌شناختی فرهنگی جان اوگبو[5]، (۲۰۰۳) بر دانش‌آموزان در طبقه اقلیت‌ها و مستضعفان و پاسخ آن‌ها به آموزش در مدرسه تمرکز دارد. اوگبو (۱۹۷۸) بوم‌شناختی فرهنگی را به‌عنوان مطالعه پیوندهای متقابل بین فرهنگ غالب و ضعیف توصیف می‌کند. نظریه بوم‌شناختی فرهنگی دودسته از عوامل را توصیف می‌کند که بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان فقیر و مستضعف در مدرسه تأثیرگذار می‌باشد: نحوه برخورد جامعه با آن‌ها، باور جامعه درباره سواد و آموزش آن‌ها به‌عنوان یک کل و نحوه برخورد مدارس و نظام‌آموزشی با مستضعفان در مدرسه (اوگبو و سیمونس[6]، ۱۹۹۸). این نظریه چگونگی واکنش گروه‌های اقلیت را به تعامل با دیگران و فرهنگ مدرسه (نیروهای جامعه) تحلیل می‌کند (اوگبو، ۱۹۸۵). این نظریه همچنین نشان‌دهنده عملکرد مدارس در مقابل دانش آموزان اقلیت و دارای مشکل بر اساس تفاوت نیروهای جامعه آن‌ها می‌باشد (اوگبو، ۱۹۹۹). یافته‌های این مطالعه از چندین زاویه از نظریه بوم‌شناسی فرهنگی اوگبو (۱۹۷۸) حمایت می‌کند. اولاً اینکه، عملکرد مدرسه در زمینهٔ روابط انسانی بادانش آموزان و خانواده‌های مددجو می‌تواند باعث پیشرفت تحصیلی آن‌ها شود، وقتی‌که دانش آموزان مددجو با همسالان و اعضای مدرسه ارتباط صمیمانه دارند و موردحمایت مدرسه قرار می‌گیرند، به‌احتمال بسیار زیاد در مدرسه به تحصیل ادامه خواهند و سبب کاهش ترک تحصیل یا جلوگیری از ترک تحصیل آن‌ها می‌شود (گونزالس، برامر و ساویلوفسکی[7]، ۲۰۱۹) ثانیاً، اهمیت برنامه تطبیق دادن سیاست‌های نظام آموزشی با نیازهای دانش‌آموزان به‌عنوان دومین راهبرد ویژه در کاهش یا جلوگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج رتبه‌بندی می‌شود.

یافته‌های تحقیق جابری و عربی جونقانی (۱۴۰۰) با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر ضعف درسی و ترک تحصیل دانش آموزان نشان داد یکی از عوامل اصلی ترک تحصیل دانش آموزان، مشکلات یادگیری در آنان است که در نهایت منجر به افت تحصیلی، کاهش عزت‌نفس و ترک تحصیل آن‌ها می‌شود؛ و ضررهای جبران‌ناپذیری ازنظر روانی و اقتصادی به کودک و خانواده و نظام آموزش‌وپرورش

1. Virginia Department of Education
2. United States Census Bureau
3. Child trends
4. Olshevsky and Kobilius
5. John Ogbo
6. Ogbo and Simmons
7. Gonzalez, Brammer and Savilowski

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

را به دنبال دارد. ازآنجاکه دانش آموزان مبتلابه مشکلات یادگیری، جزء بچه‌های در معرض خطر ترک تحصیل محسوب می‌شوند، درصورتی‌که آموزش‌وپرورش حمایت لازم را انجام ندهد پشتیبانی و مراقبت لازم از سوی نظام آموزشی صورت نگیرد موجب ترک تحصیل دانش آموزان می‌شود. همچنین یاری (۱۴۰۰) در تحقیق خود با عنوان مدیریت و واکاوی عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش آموزان مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان زرین‌دشت در دوره شیوع ویروس کرونا با رویکردی روایت پژوهی نشان داد که بعد از شیوع ویروس کرونا و تعطیلی مدارس عواملی مانند مشکلات خانواده ازجمله مشکلات معیشتی و سواد پایین والدین و آشنا نبودن با فضای مجازی و کارکردن دانش‌آموزان خارج از مدرسه، همکلاسی‌ها و زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و کژسازگاری خانواده‌ها نقش زیادی در کاهش یادگیری و افزایش ترک تحصیل دانش‌آموزان داشته که در قالب عوامل علی، مقوله‌ی مرکزی، مداخله‌گر، زمینه‌ای و راهبردها و پیامدها نشان داده شد. در همین راستا یافته‌های تحقیق کریمیان زاده (۱۴۰۰) با عنوان بررسی دلایل ترک تحصیل دانش آموزان نشان داد که متأسفانه تمام نظام‌های آموزشی ازجمله نظام آموزشی ایران دچار معضلی به اسم ترک تحصیل دانش‌آموزان می‌باشد که بعضی از عوامل آن شناخته‌شده و در جهت حل آن نیز راهکارهایی ارائه‌شده است؛ اما این تمام حقیقت نیست بلکه عوامل بسیار زیادی مانند عوامل روانشناسی و عاطفی دانش آموزان باید از سوی آموزش‌وپرورش مورد واکاوی قرار بگیرند تا به کاهش ترک تحصیل دانش آموزان کمک بکند. یافته‌های تحقیق اُمیدی و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان علل ترک تحصیل دانش آموزان و راه‌های مقابله با آن نشان داد عوامل زیادی بر ترک تحصیل دانش آموزان تأثیرگذار است از جمله؛ ۱_ عوامل فردی، ۲_ عوامل خانوادگی، ۳_ عوامل اجتماعی و ۴_ عوامل آموزشگاهی. باوجوداینکه عوامل مختلفی باعث تحصیل دانش آموزان می‌شود ولی راهکارهایی برای مواجه با آن وجود دارد که ازجمله‌ی این راهکارها می‌توان: ۱_معلمان را درزمینهٔ های روانشناسی تعلیم بدهیم، ۲_ از دانش آموزان قبل از ورود به مدرسه یا پایه‌ی بالاتر آزمون هوش و استعدادیابی گرفته شود، ۳_ عواملی را به وجود بیاوریم تا باعث ایجاد انگیزه‌ی یادگیری در دانش‌آموز شود. یافته‌های تحقیق مُلتفِت و همکاران (۱۴۰۱) با عنوان واکاوی در بسترهای خانوادگی و نقش آن در بازتولید پدیده ترک تحصیل در شهر اهواز نشان داد که اقتصاد ضعیف و بحرانی کشور ازیک‌طرف و تجربه حوادث ناگوار؛ مانند فوت والدین، ازکارافتادگی و ضعف جسمی سرپرست خانواده ازنظر مالی و معیشتی خانواده بسیار نامطلوب است و پیامد چنین عواملی موجب عقب‌ماندگی تحصیلی، ترک تحصیل تا سوءاستفاده از کودکان در انتقال اشیاء و مواد توسط افراد ناشناس و پیشنهادهای ضد امنیتی به کودک می‌شود.

فارلند[1] (۲۰۲۰) در تحقیق خود با عنوان رفتار ترک تحصیل کودکان: مورد بنگال غربی به بررسی رفتار ترک تحصیل دانش آموزان زیر کلاس ۱۰ (حداکثر سن ۱۶ سال) از دو منظر مختلف پرداخته‌اند. یافته‌های نشان داد که تحصیلات والدین و عوامل اقتصادبر میزان ترک تحصیل کودکان تأثیرگذار است و هر چه میزان تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی خانواده در سطح پایینی باشد تأثیرات منفی در روند تحصیلی کودکان از جمله ترک تحصیل ایجاد خواهد نمود. یافته‌های تحقیق هولمستروم[2] (۲۰۲۱) با عنوان تصور مدیران از مداخلات ترک تحصیل، نشان داد که چهار موضوع از جمله: مدارس جایگزین، تکنیک‌های مختلف تدریس کلاس درس، رابطه مدیر و کارکنان، و معلمانی که برای ایجاد روابط با دانش‌آموزان تلاش می‌کنند، می‌توانند بر میزان ترک تحصیل تأثیرگذار باشند و آن را کاهش دهند. یافته‌های مطالعه ممکن است به رهبران آموزشی در شناسایی و پرداختن به مسائل بالقوه با برنامه‌ها و شیوه‌های طراحی‌شده برای ترویج حفظ دانش‌آموز کمک کند، که ممکن است منجر به کاهش نرخ ترک تحصیل شود. گُنزالز[3] (۲۰۲۱) در تحقیق خود با عنوان دیدگاه معلمان از عواملی که باعث ترک تحصیل دانش آموزان لاتین از دبیرستان می‌شود در یک پژوهش موردی به مطالعه پرداخته است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن بود که فقدان عوامل آموزشی و اجتماعی در ترک تحصیل در دبیرستان برای دانش‌آموزان لاتین تبار در معرض خطر تأثیرگذار است. این یافته‌ها همچنین شامل پنج موضوع اصلی بود که مجموعاً عوامل موردنیاز برای حمایت از ماندن در دبیرستان برای دانش‌آموزان لاتین تبار در معرض خطر ترک تحصیل از جمله: ایجاد روابط قابل اعتماد، برنامه‌های پیشگیری، جو مدرسه، عوامل درونی دانش‌آموز و حمایت خانواده را ترسیم می‌کنند. ترینیداد[4] (۲۰۲۲) در تحقیق خود به بررسی تحلیل فضایی

1. Farland
2. Holmstrom
3. Gonzales
4. Trinidad

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

مسئله ترک تحصیلی دانش آموزان در دبیرستان: نقش نژاد، فقر و نقاط دورافتاده در شهر نیویورک پرداخته است. یافته‌های آن‌ها در این تحقیق نشان می‌دهد که یکی از مشکلات عمده در مناطق شهری، ترک تحصیل دانش‌آموزان در مقطع دبیرستان است که اغلب به مجموعه‌ای از عوامل در سطح دانش‌آموز، مانند فقر، نژاد، جنسیت و رفتار مربوط می‌شود. هم‌چنین نشان می دهد که عوامل اجتماعی مانند زمینه مدرسه و باورهای همسالان بر پدیده ترک تحصیل دانش آموزان تأثیر می‌گذارد.

سؤالات پژوهش

۱_ مهم‌ترین عوامل تبیین‌کننده یا مرتبط در ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجوی کمیته‌امداد امام‌خمینی(ره) شهرستان سنندج چه هستند؟

۲_ راهبردهای ویژۀ کاهش یا جلوگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج چه می‌تواند باشند؟

روش پژوهش

این پژوهش مبتنی بر روش تحقیق‌کیفی و به طور خاص از رویکرد مطالعه‌موردی استفاده شده است. استفاده از روش کیفی با طرح مطالعه موردی و رویکرد مطالعه موردی منفرد بهترین طرح است؛ زیرا محقق را در بررسی رفتارهای دانش آموزان ترک تحصیل‌کرده مددجوی کمیته امداد خمینی (ره) شهرستان سنندج و همچنین دانش‌آموزانی که در معرض خطر ترک تحصیل هستند را راهنمایی می‌کند. یک مطالعه موردی کیفی به محقق این امکان را می‌دهد که در محیط طبیعی پرس‌وجو کرده و داده‌ها را جمع‌آوری کند (کِرس‌وِل و بوث[1]، ۲۰۱۸). رویکرد استقرایی، تأیید محدودیت‌های بین پدیده و ادراکات را فراهم می‌کند (ین[2]، ۲۰۱۸). میدان تحقیق در این پژوهش ۱۶ نفر از دانش آموزانِ (دختر و پسر) ترک‌تحصیل‌کرده مددجویِ کمیته امداد خمینی (ره) به صورت حضوری (۸ نفر) و به صورت تلفنی (۸ نفر) در منطقه ۱ و ۲ شهرستان سنندج بود که در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۶ ترک کرده‌بودند. در این پژوهش برای سنجش نظرات اعضای نمونه موردنظر از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده‌شده است، طبق بررسی محققان در مطالعه موردی روش نمونه‌گیری هدفمند چون موجب غنای اطلاعاتی می‌شود، بیشتر موردقبول بوده است (محمد پور، ۱۳۹۸). ملاک انتخاب هم عمدتاً داشتن تجربه ترک تحصیل و سپس انتخاب هدفمند مواردی بود که داوطلبانه حاضر به مشارکت در پژوهش بودند. به دلیل عدم‌شناسایی هویت مشارکت‌کنندگان، به پسر کد ۱ و دختر کد ۲ اختصاص داده‌شده است. در پژوهش حاضر مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته باز، یادداشت‌های میدانی مشاهده‌ای، اطلاعات رسانه‌ای (رایانه‌ای) و اسناد و مدارک ابزار مورداستفاده برای جمع‌آوری داده‌ها بودند. فرآیند جمع‌آوری داده تا حصولِ اشباع نظری ادامه داشت. اشباع نظری به این معنی که زمانی محقق به این نتیجه برسد که انجام مصاحبه‌های بیشتر، مشاهده، اطلاعات رسانه‌ای و گزارش‌های شخصی، اطلاعات بیشتری در اختیار وی نمی‌گذارد و صرفاً تکرار اطلاعات قبلی است، در این حالت محقق گردآوری اطلاعات را متوقف می‌سازد. شرط رسیدن به اشباع نظری در تحقیق کیفی،کدگذاری بدون تأخیر است. برای تجزیه‌وتحلیل اطلاعات به‌دست‌آمده برای این سؤالات از فرآیند دومرحله‌ای کدگذاری داده‌ها یعنی کدگذاری باز، محوری استفاده‌شده است. تعداد کدهای اولیه پژوهش ۳۳۲ کدباز بود که به حذف کدهای زائد و تکراری، تعداد این کدها به ۲۳۴ کدباز کاهش پیدا کرد. در تحلیل کدگذاری در تحقیق حاضر، پس از جستجوی داده‌ها و طبقه‌بندی ویژگی‌های مشاهده‌شده گزینه‌های کلیدی برای پژوهش ارائه‌شده است. جهت خروجی داده‌ها از نرم‌افزار MAXqda استفاده شد. اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول ذیل نمایش داده شده است:

1. Kerswell and Booth
2. Yen

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

جدول۱: اطلاعات جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

شرکت‌کننده	کد	سن	مدت مصاحبه	نسبت	شغل	شیوه مصاحبه	سواد	منطقه
۱	۲	۱۹	۴۴	ترک تحصیل	قالی‌بافی	تلفنی	نهم	۱
۲	۱	۱۴	۴۵	ترک تحصیل	شاگرد مکانیک	حضوری	هفتم	۱
۳	۲	۱۴	۷۵	ترک تحصیل	خانه‌دار	تلفنی	هفتم	۱
۴	۲	۱۵	۵۰	ترک تحصیل	خیاط	تلفنی	هشتم	۲
۵	۱	۱۴	۴۵	ترک تحصیل	بیکار	حضوری	ششم	۱
۶	۱	۱۶	۶۰	ترک تحصیل	شاگرد مکانیک	حضوری	هشتم	۲
۷	۲	۱۶	۴۰	ترک تحصیل	قالی‌بافی	حضوری	هفتم	۱
۸	۱	۱۴	۵۳	ترک تحصیل	بیکار	تلفنی	ششم	۲
۹	۱	۱۵	۵۵	ترک تحصیل	کشاورزی	تلفنی	پنجم	۲
۱۰	۲	۱۵	۴۰	ترک تحصیل	قالی‌بافی	حضوری	نهم	۲
۱۱	۱	۱۲	۴۵	ترک تحصیل	دامداری	تلفنی	پنجم	۱
۱۲	۱	۱۳	۴۲	ترک تحصیل	باغداری	تلفنی	چهارم	۲
۱۳	۲	۱۸	۵۰	ترک تحصیل	خانه‌دار	حضوری	یازدهم	۱
۱۴	۱	۱۶	۴۶	ترک تحصیل	بیکار	حضوری	دهم	۲
۱۵	۲	۱۵	۷۸	ترک تحصیل	خانه‌دار	حضوری	ششم	۱
۱۶	۱	۱۲	۴۵	ترک تحصیل	شاگرد مکانیک	تلفنی	پنجم	۲

مدت مصاحبه بین ۴۰ دقیقه تا ۷۸ دقیقه در نوسان بود. با همکاری واحدهای فرهنگی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج در منطقه ۱ و ۲ بادانش آموزان ترک تحصیل‌کرده جهت مصاحبه‌های حضوری از طریق شماره تلفن آن‌ها تماس گرفته شد تا در جریان مصاحبه شرکت کنند. پس از اخذ رضایت شرکت‌کننده‌ها برای مصاحبه، اطلاعات جمعیت‌شناسی به دست آمد و داده‌های موردنظر جمع‌آوری گردید. روش‌های قابل‌توجه برای تحقیق کیفی، استفاده از روش‌های صوتی، تصویری و دیجیتالی است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته که به‌صورت حضوری یا تلفنی انجام شد، جمع‌آوری شد، اما هیچ‌کدام از مشارکت‌کنندگان جهت مصاحبه تصویری رضایت ندادند. برای امنیت شرکت‌کنندگان، تمامی فایل‌های صوتی آن‌ها در مکانی امن و ایمن ذخیره می‌شد که از محرمانگی آن‌ها محافظت می‌شد. داده‌های یادداشت میدانی تأملی در حین مصاحبه با استفاده از کتابچه‌ای کوچک که محقق به همراه خود داشت جمع‌آوری شد که یکپارچگی را در بین محیط و دانش آموزان ترک تحصیل‌کرده ارائه می‌کرد. داده‌های ذهنی از طریق توصیف و دیدن فعالیت و رفتار دانش آموزان ترک تحصیل‌کرده و خانواده که همراه آن‌ها بودند جمع‌آوری شد. داده‌های جمع‌آوری‌شده از طریق مصاحبه بادانش آموزان هم به‌صورت حضوری و تلفنی با استفاده از سیستم لب تاپ به‌صورت صوتی ضبط شد، سپس به‌طور دقیق گوش‌داده شده

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

و به‌صورت نوشتاری تایپ شد و ازنظر دقت و صحت بررسی شد (ین، ۲۰۱۸). در جریان تحقیق، محقق با شرکت‌کنندگان منتخب خود مشاهده می‌کند و با آن‌ها گفتگو می‌کند و درعین‌حال به شرکت‌کننده اطمینان می‌دهد که تحقیق باصداقت و راست‌کاری انجام خواهد شد. برای محقق مهم است که به‌طور کامل با شرکت‌کنندگان برای برقراری رابطه درگیر باشد (آنگروسینو[1]، ۲۰۰۷).

در فرآیند پژوهش، مصاحبه‌ها چندین موردبازنگری قرار گرفت. هم‌چنین بر اساس ضابطه‌های موجود یعنی تأیید پذیری، انتقال‌پذیری،باورپذیری و اطمینان‌پذیری جهت اعتبارسنجی پژوهش‌های کیفی موردی، اقدامات درج‌شده به شرح زیر صورت گرفت.

جدول ۲: روش اعتبار سنجی یافته‌های تحقیق

ضابطه‌ها	تکنیک‌های اعتبار سنجی در این تحقیق
اعتبار سازه (تأیید پذیری)[2]	*تشریح مراحل انجام تحقیق: نحوه جمع‌آوری داده‌ها، نقش محقق، رویکرد تحقیق، شیوه کدگذاری، استخراج کد، واردکردن کدها در نرم‌افزار مکس کیو دی‌ای * فرایند انجام کار در اختیار پژوهشگرانی که با روش مطالعه موردی کارکرده‌اند قرار داده شد تا صحت یافته تأیید گردید.
روایی بیرونی (انتقال‌پذیری)[3]	*شرح مشخصات مصاحبه‌شوندگان: انتخاب نمونه‌ها بر اساس تجربه ترک تحصیل آن‌ها در مدرسه و ارائه مشخصات آن‌ها ازنظر تحصیلات، شغل، سن، منطقه و بیان مشخصات مکتوب
روایی درونی (باورپذیری)[4]	*غنی‌سازی منابع داده‌ها: مصاحبه با دانش‌آموزان ترک تحصیل‌کرده مددجوی کمیته امداد، یادداشت‌های مشاهده‌ای میدانی، اطلاعات رسانه‌ای، مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی اسناد و مدارک *تطبیق توسط مشارکت‌کنندگان: ۳ نفر از مشارکت‌کنندگان، فرآیند تحلیل و مقوله‌های به‌دست‌آمده را بازبینی کردند. * بررسی خبرگان غیر مشارکت‌کننده: بررسی پارادایم کدگذاری باز و محوری توسط ۱ نفر دکتری مدیریت آموزشی *مثلث‌سازی روش جمع‌آوری اطلاعات: مصاحبه نیمه ساختاریافته باز، یادداشت‌های مشاهده‌ای میدانی، اطلاعات رایانه‌ای، مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی مدارک و اسناد.
پایائی (اطمینان‌پذیری)[5]	برای تأمین معیار قابلیت اطمینان نیز فرآیند انجام تحقیق در اختیار استاد راهنما و مشاور قرار گرفت، آن‌ها پس از بازنگری فرآیند پژوهش، نتایج را مورد تأیید قراردادند.

1. Angrosino
2. Confirmability
3. Transferability
4. Credibility
5. Dependability

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

جدول ۳: نمونه کاربرگ کدگذاری متن گفتاری مصاحبه‌شوندگان (علل ترک تحصیل)

نقل‌قول مصاحبه‌شوندگان	کدهای دور اول (کدهای بدوی)	کدهای دور دوم (کدهای محوری)
" خانواده من با هزار بدبختی خرج مدرسه‌ام رو پرداخت می‌کردند در شرایطی هم که قیمت وسایل مدرسه خیلی بالا رفته بود نمی‌توانستیم بخریم." ***" درامد خوبی هم نداشتیم پدرم هر وقت می‌خواست پول مدرسه را پرداخت کند از کسی دیگری پول می‌گرفت برای شهریه مدرسه."*** ***" قرار بود کلاً برای زندگی بیاییم شهر والان هم اجاره‌نشین هستیم وضعیت مالی ما هم زیاد خوب نیست و خانواده‌ام برای هزینه مدرسه توان ندارند پدرم به‌زور کارگری می‌تواند خرج خانواده را دربیاورد."*** ***" خرج و مخارج زندگی آن‌قدر بالا رفته که پدرم به‌تنهایی از عهده تأمین آن برنمی‌آمد و من هم مجبور بودم ترک مدرسه کنم و به پدرم در تأمین خرج خانوادگی کمک کنم."***	_دشواری در تأمین معیشتی تحصیلی(ز) _هزینه‌های گزاف تحصیلی زندگی خانواده(ز) _تنگدستی سرپرست خانواده(ت) _درآمد محدود سرپرست خانواده(ت) _ ناتوانی سرپرست خانواده در تأمین هزینه‌های خانوادگی (ز) _بالا رفتن هزینه مخارج زندگی(ز)	**مشکلات مالی خانواده**

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

"معلم به ما می‌گفت اگر بخواهی زیاد بخوانی در آخر، پدر و مادرت اجازه نمی‌دهند درس بخوانی، دختر چند کلاس سواد داشته باشد دیگر برای او کافی است، دختر مانند پسر نیست که بخواهد به شهر برود و درس بخواند." ***"معلم هر طوری که باب میل او بود به ما درس می‌داد و خیلی بی‌حوصله برای ما تدریس می‌کرد، اکثر روزها را در دفتر می‌نشست و به کلاس نمی‌آمد*** ***" معلم هر وقت دوست داشت سر کلاس میامد و بیشتر در اتاق مدیر می‌نشستند یا خیلی از اصلاً روزها به مدرسه نمی‌آمد و ما بیشتر روزها در حیاط مدرسه سرگرم می‌شدیم."*** ***"معلم بعضی مواقع به ما می‌گفتند این کشور فقط دکتر و معلم نمی‌خواهد، کارگر می‌خواهد، زباله جمع کن می‌خواهد می‌توانید این‌کاره هم بشوید، یا حتی می‌گفتند شما قیافه شما برای درس خواندن خوب نیست چون وضعیت مالی شما زیاد خوب نیست."*** ***" در صورت بروز کوچک‌ترین اشتباهی معلم مدرسه به‌شدت ما را کتک می‌زد و گاهی خون از دستمان می‌آمد آن‌قدر محکم ما را می‌زد."*** ***_ در کلاس به هیچ‌کدام از ما اجازه صحبت کردن نمی‌داد و تا آخر درس می‌گفت و به ما تکلیف زیاد می‌داد و برای روز بعد از ما می‌خواستند و باید همه را می‌نوشتیم در غیر این صورت تنبیه می‌کرد".*** ***" چون ما در روستا زندگی می‌کنیم در حق ما کم‌لطفی می‌کنند، بعضی روزها که از اداره می‌آمدند به معلم ما می‌گفتند که مراقب دانش آموزان باشید و خوب به آن‌ها درس بدهید معلم ما به آن‌ها قول می‌داد اما هیچ‌وقت به قول خود عمل نمی‌کرد."***	_ بی‌اعتنایی معلمان به ادامه تحصیل(ت) _ غیبت مکرر معلم سر کلاس(ت) _ تحقیر کردن دانش آموزان (ز) _ سهل‌انگاری معلم نسبت به یادگیری لذت‌بخش(ز) _ معلم مداری افراطی در کلاس (ا) _ صادقانه کار نکردن معلم در امر تدریس(ا)	**ضعف صلاحیت معلمان در یادگیری دانش‌آموزان**

یافته‌های پژوهشی

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

سؤال اول پژوهشی

۱_ عوامل تبیین‌کننده یا مرتبط در ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد خمینی (ره) شهرستان سنندج چه می‌باشد؟

جدول۴: فرآیند کدبندی مرتبط با علل ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو

کدگذاری باز (متمرکز)	کدهای محوری (بدوی)
حواس‌پرتی سر کلاس (ز،ف)، ناتوانی در مطالعه کردن (ت،ا)، تمایل کم برای ادامه تحصیل (ز،ا)، عدم علاقه به درس خواندن(ز،ا)، تنفر از کتاب و درس (ت،ق)، کم‌کاری دانش‌آموز در درس خواندن (ز،ف)، مشکلات یادگیری دانش‌آموز (ق،ف)، حضور نامنظم و غیبت مکرر (ز،ف)، عدم تمرکز روی درس (ا،ف)، لذت نبردن دانش‌آموز از محیط مدرسه (ز،ف)، ناتوانی دانش آموزان در انجام دان تکالیف (ت،ق)، نداشتن آرامش خاطر دانش‌آموز در مدرسه (ا،ف)، دل‌زده شدن از مدرسه (ز،ا)، لذت نبردن دانش آموزان از فراگیری در مدرسه (ت،ق)، پایه علمی ضعیف (ت،ا)، ضریب هوشی پایین دانش آموزان (ت،ق)، درک نکردن مطالب دروس (ت،ق)، پریشان‌حالی دانش‌آموز (ز،ف)، فقدان انگیزه دانش‌آموز(ز،ا)، عدم بهبود سلامت جسمی دانش‌آموز (ت،ق)، عوامل هوشی و ذهنی ضعیف (ا،ف)، آشفتگی عاطفی (ت،ق).	**فقدان خودانگیختگی دانش‌آموزان**
ناتوانی در توسعه روابط بین فردی با همسالان (ت،ق)، انزوا و گوشه‌گیری (ت،ق)، ناسازگاری دانش‌آموز در مدرسه (ز،ا)، شرم و خجالت دانش آموزان سن بالا در مدرسه (ت،ا)، احساس طرد شدن از مدرسه (ت،ا)، پرهیز از حضور در جمع همکلاسی (ا،ز)، برخورد نامناسب دانش آموزان با همسالان خود (ز،ف)، عدم توانایی دوست‌یابی دانش آموزان (ت،ق)، ناتوانی در حفظ روابط با همسالان (ا،ز)، عدم روابط محبت‌آمیز با دوستان (ت،ق).	**ناتوانی در پیوند با هم‌کلاسی**
الزام به درس خواندن (ز،ا)، اجبار کردن به گرفتن نمره خوب (ت،ق)، فشار خانواده به دانش‌آموز در طول تحصیل (ت،ق)، وادار شدن دانش‌آموز به رقابت با دوستان (ز،ا)، تنبیه شدن دانش‌آموز در خانه (ت،ق)، محبوس شدن دانش‌آموز در خانه (ت،ا)، انضباط شدید والدین (ز، ا)، تذکرات مکرر خانواده به دانش‌آموز(ا،ز)، ترس از پدر و مادر (ز،ف).	**ناگزیرشدن دانش‌آموزان به تحصیل**
کنار نیامدن عوامل مدرسه با انتظار دانش‌آموز (ا،ف)، صریح و آگاهانه نبودن شیوه و خط‌مشی‌های رفتاری مدرسه بادانش آموزان (ت،ق)، فرهنگ ذاتاً ستیزه‌جویانه مدرسه (ت،ق)، نقش ارتباطی ضعیف رهبری آموزشیِ مدرسه بادانش آموزان و والدین (ت،ق)، رواج بی‌اعتمادی میان دانش آموزان و معلمان (ز،ا)، رفتارهای نامناسب متولیان آموزشی بادانش آموزان (ز،ا)، ناتوانی مدارس در علاقه‌مند کردن دانش‌آموز به مدرسه (ق،ت)، عدم کارایی مدارس در تعامل بادانش آموزان و خانواده‌ها (ز،ا)، تمایز قائل شدن بین دانش آموزان از سوی اولیای مدرسه (ت،ق)، شکسته شدن حرمت دانش‌آموز توسط مدرسه (ت،ق)، نبود مراوده بلندمدت مدرسه و خانواده (ز،ا)، فقدان رابطه مثبت عوامل مدرسه بادانش آموزان	**روابط انسانی ضعیف عوامل مدرسه**

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

	و والدین (ز،ا)، جدی نگرفتن مسئله ارتباطی با خانواده از سوی مدرسه (ز،ا)، غفلت عمدی عوامل مدرسه نسبت به ارتباط با خانواده‌ها(ا،ز).
ضعف امکانات و زیرساخت‌ها در مدارس	منابع اندک و ناکافی در مدارس (ت،ق)، نداشتن امکانات رفاهی مدارس در روستا (ز،ا)، جالب نبودن فضای مدارس برای دانش‌آموز (ا)، فقدان وسایل کمک‌آموزشی در مدارس (ق،ف)، محیط غیر انگیزشی مدرسه برای دانش آموزان (ت،ق)، نبود محیط آموزشی خوب برای تفریح دانش آموزان (ز،ا)، فضای فیزیکی نامناسب مدارس (ت،ا)، عدم رعایت بهداشت در مدارس (ت،ق)، نبود وسایل تکنولوژیکی برای تدریس در روستا (ز،ا)، نبودم وسایل کمک‌درسی و آموزشی (ت،ق)، استفاده از خانه‌های متروکه برای کلاس‌های درس (ا،ز).
بی‌توجهی به توانمندی دانش‌آموزان از سوی سیستم آموزشی	عدم توجه به توانایی خلاقیت دانش آموزان (ز،ا)، تطابق نداشتن سیاست‌های نظام آموزشی با توانایی و اهداف دانش آموزان (ت،ق)، انتقال ضعیف علم و دانش کاربردی در مدرسه به دانش آموزان (ت،ا)، یاد ندادن مهارت‌های حل مسئله زندگی به دانش آموزان (ت،ق)، یاد ندادن مهارت‌های ارتباطی و مدیریتی و انتخاب در زندگی (ت،ق)، بی‌توجهی به تفاوت‌ها و استعدادهای گوناگون دانش آموزان (ت،ق)، بها ندادن به یادگیری دانش‌آموز (ز،ا)، عدم حق انتخاب و عدم اختیار دانش آموزان در سیستم آموزشی (ت،ا)، درک نکردن نیازهای دانش آموزان از سوی سیستم آموزشی (ت،ق).
ناشایستگی معلمان در یادگیری دانش‌آموزان	بی‌توجهی به نیازهای فردی دانش آموزان (ز،ا)، ناتوانی معلم در طراحی موقعیت یادگیری برای دانش آموزان (ز،ا)، آگاه نبودن معلمان از توانایی دانش آموزان (ت،ا)، سهل‌انگاری معلم نسبت به یادگیری لذت‌بخش (ز،ا)، تحقیر شدن دانش آموزان توسط معلم (ت،ا)، ماهر نبودن معلم در علاقه‌مند کردن دانش‌آموز به یادگیری (ز،ا)، صادقانه کار نکردن معلم در امر تدریس (ز،ا)، معلمان کارآموزی ندیده (ت،ا)،تنبیه کردن شدید توسط معلم (ز،ا)، بی‌قیدی معلمان در قبال ترک تحصیل (ا،ت)، بی‌اعتنایی معلم به ادامه تحصیل (ز،ا)، غیبت‌های مکرر معلمان در مدرسه (ت،ق)، معلم مداری افراطی در کلاس(ت،ق).
	ازخودبیگانگی سرپرست خانواده (ا،ز)، ناخوش بودن سرپرست خانواده (ز،ا)، نارسایی جسمانی خانواده (ز،ف)، محروم از وجود پدر و مادر (ز،ا)، سوءمصرف مواد مخدر پدر (ز،ا)، مریض الحال بودن مادر

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

خانواده (ز،ا)، مشکلات روحی و روانی والدین (ت،ق)، علائم افسردگی در خانواده (ا، ف)، اختلال روانی دانش‌آموز (ا،ز).	**دردمندی اعضای خانواده**
هزینه‌های گزاف تحصیلی زندگی خانواده (ز،ف)، سختی معیشت خانواده (ز،ا)، نبود امکان خرید وسایل مدرسه (ت،ق)، فشار هزینه بالای زندگی (ت،ق)، تهی‌دستی سرپرست خانواده (ت،ا)، ناتوانی سرپرست خانواده در تأمین هزینه‌های خانوادگی (ا،ز)، طبقه پایین شغلی سرپرست (ت، ق)، درآمد ناچیز کارگری سرپرست خانواده (ت،ا)، بی‌رونقی وضعیت مالی خانواده(ا،ز)، درآمد محدود سرپرست خانواده (ت،ق)، بالا رفتن هزینه مخارج زندگی (ت،ق).	**مشکلات مالی خانواده**
باور اشتباه والدین درباره آموزش فرزندان در مدرسه (ز،ا)، عدم رغبت والدین کم‌سواد برای ادامه تحصیل (ت،ق)، بی‌تفاوتی خانواده نسبت به تحصیل (ز،ا)، عدم علاقه‌مندی خانواده به مباحث درسی (ز،ا)، فقدان آگاهی والدین از ارزش سواد (ت،ق)، تحصیلات کم خانواده (ت،ق)، اهمیت دادن به کار کردن دانش آموزان (ا،ز)، روحیه آموزشی ضعیف اعضا خانواده (ت،ق)، حداقل مشارکت خانواده در امر تحصیل (ا، ز)، تنظیم نکردن فعالیت‌های دانش‌آموز در خانواده (ت،ا)، عدم وجود الگو در خانواده برای درس خواندن (ت،ا)، از بین بردن کتاب درسی در خانه (ا، ز).	**سواد پایین خانواده**
تحت تکفل بودن پدر و مادر ناتنی (ز،ا)، عدم هماهنگی و توازن والدین در شیوه فرزند پروری (ت،ا)، فساد اخلاقی سرپرست خانواده (ز،ا)، نبود نظم و انضباط در محیط خانه (ت،ا)، عدم مجاهدت نامادری در قبال دانش‌آموز (ز،ف)، مراقبت کردن از فرزندان نامادری توسط دانش‌آموز (ز،ا)، مغفول ماندن والدین از وضعیت تحصیلی دانش‌آموز (ت،ا)، کشمکش و نزاع خانوادگی (ت،ا)، مشکلات خانوادگی (ز،ا)، نبود فضای مناسب برای مطالعه کردن (ت،ق)، مسئله طلاق (ز،ا)، تعداد زیاد فرزندان خانواده (ت،ق)، اختلاف شدید بین خواهر و برادر (ق،ت)، کنترل و نظارت معیوب والدین (ت،ق)، عدم احترام متقابل بین اعضای خانواده (ا،ز)، داشتن انتظارات متفاوت و متناقض از والدین (ت،ق).	**نامتناسب بودن جو خانواده**
همکاری و حمایت ضعیف کمیته امداد از تحصیل دانش آموزان (ز،ا)، عدم‌حمایت کردن سازمان‌های مربوطه (ز،ف)، تشدید کردن ترک تحصیل دانش آموزان سوی رئیس سازمان کمیته امداد (ز،ا)، توزیع نامناسب گوشی و تبلت از سوی کمیته امداد (ز،ا)، همکاری ضعیف مددکاران کمیته امداد بادانش آموزان مددجو (ت،آ)، عدم آگاهی از مشکلات خانواده (ت،ق)، تحت پوشش قرار نگرفتن دانش آموزان مددجو (ز،ا).	**عدم حمایت و هم‌فکری سازمان‌های مربوطه**
ادراک اشتباه دانش‌آموز به درس خواندن (ت،ق)، باورِ احتمال سوءاستفاده کردن از دانش آموزان دختر (ت،ق)، نگرش منفی جامعه در باب آموزش‌وپرورش (ز،ا)، باور داشت‌های غلط مردم در مورد کاربرد سواد (ز،ا)، ارزش قائل نشدن اطرافیان برای سواد و آموزش (ز،ا)، ارجح دانستن کارگری بر سوادآموزی از سوی مردم روستا (ت،ا)، تلف شدن زمان به‌وسیله درس خواندن(ز،ا).	**کم‌بها تلقی‌کردن آموزش و سواد در جامعه**

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

تأثیرات قرنطینه کردن بر نحوه یادگیری (ت،ق)، ترس از بیماری کرونا (ت،ق)، ناتوان بودن معلم در آموزش مجازی در دوره کرونا (ت،ا)، نبود زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای تدریس در دوره کرونا (ت،ق)، نداشتن گوشی برای درس خواندن در دوره کرونا (ز،ا)، ناتوان در خریدن موبایل در دوره کرونا (ز،ا)، سازگار نبودن دانش‌آموز با شبکه شاد (ت،ق)، محدودیت اینترنت در روستا (ز،ا)، کمبود وسایل ضروری الکترونیکی برای تحصیل (ت،ق)، عدم آشنایی دانش آموزان با فضای آنلاین (ت،ق).	**محدودیت‌های ناشی از اپیدمی ویروس‌کرونا**
راهنمای کد: (ا)= استقرائی، (ف)= فعال، (ق)=قیاسی، (ت)= تفسیری، (ز)= زنده	

الف_ ضعف صلاحیت معلمان در یادگیری دانش‌آموزان: با تکیه بر شواهد حاصل از مصاحبه مشارکت‌کنندگان می‌توان اذعان کرد معلمانی که در مدرسه توانایی علاقه‌مندکردن دانش‌آموزان به یادگیری را ندارند و به گونه‌ای ناصواب به توانایی‌های آن‌ها توجه نمی‌کنند یا در ارتباط با مسائل و مشکلات شخصی دانش آموزان مددجو در زندگی شخصی آن‌ها ورود پیدا نمی‌کنند و در رسالت اصلی خود به عنوان معلم و یک الگو به‌طور صادقانه عمل نخواهند کرد، دانش‌آموز را در ریل اُفت تحصیلی و درنهایت ترک تحصیل از مدرسه قرار خواهند داد. اظهارات مشارکت‌کننده شماره ۵ به‌خوبی عدم دخالت معلمان برای پیشگیری از ترک تحصیل را نشان می‌دهد: *«... ارتباط معلم من با خانواده‌ام بسیار ضعیف بود و خانواده‌ام کلاً دو بار مدرسه آمدن که وضعیت تحصیلی من را خبردار بشوند از طرف معلم‌ها هم خیلی برای آن‌ها مهم نبود؛ روحیه من برای درس خواندن کم بود اما معلم و مدرسه ما هم محیطش جوری بود که دوست نداشتند ما بهتر درس بخوانیم و بیشتر بهمان کمکی می‌کردن که روحیه بجای اینکه قوی بشود خراب‌تر می‌شد...».*

ب_ ناتوانی در پیوند با همکلاسی‌ها: دانش‌آموزانی که تحت عنوان مددجو از آن‌ها یاد می‌شود معمولاً در مدرسه به دلایل شرایط خاص خانوادگی و روحی ضعیف، توانایی سازگاری در روابط با دوستان خود را ندارند، این دانش‌آموزان در محیط کلاس درس با توجه به پرخاشگری و عصبانیتی که از خود بروز می‌دهند باعث بی‌نظمی می‌شوند و به منازعه با سایر دانش‌آموزان خواخواهند پرداخت. این موارد قابل‌مشاهده از سوی دانش آموزان مددجو سبب می‌شود تا وی از محیط مدرسه و در پیوند با همسالان دچار ضعف شده و درنهایت حس بی‌علاقگی به ادامه تحصیل در وی نمایان می‌شود و این مسئله به‌مرورزمان زمینه لازم برای ترک تحصیل آن‌ها را به وجود خواهد آورد. شرکت‌کننده شماره ۸ اظهار داشت؛ *« خیلی کم‌بادانش آموزان کنار میامدم دوست داشتم همیشه خودم تنها باشم؛ اگر زیاد با من حرف می‌زد یا به شوخی اذیتم می‌کرد عصبی می‌شدم به او حرف زشت می‌زدم مدیر مدرسه خیلی از دستم عصبی می‌شد به خاطر این کارا چون بچه‌ها از من پیش مدیر شکایت می‌کرد...».*

پ_ ناگزیرشدن دانش‌آموزان به تحصیل: الزام‌کردن دانش آموزان به گرفتن نمره عالی و شاگرد ممتاز بودن، در صورت افراط می‌تواند نتیجه معکوسی برای والدین به همراه داشته باشد و در مقابل با مقاومت‌کردن بیشتر دانش آموزان برای درس خواندن مواجه خواهند گشت. نگاه والدین و نگرانی آن‌ها در مورد نمره گرفتن دانش‌آموزان، فرکانس نامطلوبی به آن‌ها منتقل می‌کند و در نقطه مقابل نیز آن‌ها، پاسخ این نوع نگرانی را با اضطراب و استرس زیاد جواب بروز خواهند داد و آنچه برای آن‌ها فاقد اهمیت خواهد بود درس خواندن و تلاش کردن می‌باشد. شرکت‌کننده شماره ۱۱ در همین راستا این‌گونه اظهار می‌کند؛ *«...مشکلی که من داشتم و ترک تحصیل کردم این بود که درسم متوسط خوب بود ولی پدر و مادرم از من می‌خواستند که حتماً باید جزء شاگردهای اول کلاس باشم و*

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

هرروز بعد از مدرسه شب‌ها با من سر این مسئله جروبحث می‌کردن که چرا بیشتر درس نمی‌خوانی که شاگرد اول شوی و بهت جایزه بدهند، چند بار تلاش زیاد کردم که خوب‌تر بخوانم که دیگر با من جروبحث نکنند ولی نتوانستم، اصلاً به آینده من فکر نمی‌کردند...».

ت_ مشکلات مالی خانواده‌ها: مشکلات مالی در بین خانواده‌ها امکان بروز مشکلات تحصیلی دانش‌آموزان را تشدید می‌کند. دانش آموزان ترک تحصیل‌کرده از مدرسه، واقعیتی خاموش در جامعه هستند، واقعیتی که شاید غالب اوقات آن را در جامعه مشاهده کرده اما با بی‌تفاوتی از آن چشم‌پوشی می‌شود. مستمندی مالی یکی از مهم‌ترین دلایلی است که دانش آموزان مددجو علاوه بر ترک تحصیل مجبور به کارکردن سنگین شده و جدای از بی‌سوادی آن‌ها را به کودکان کار نیز مبدل خواهد ساخت. در همین راستا شرکت‌کننده شماره ۵ بدین سان اظهار می‌کند؛ *«...دوست داشتم درس بخوانم و در آینده فرد مفیدی برای خانواده و جامعه‌ام شوم اما شرایط سخت مالی خانواده‌ام موجب شد که خیلی زود از درس و مدرسه دست کشیده و کمک‌حالی برای پدر پیرم و مادر و خواهر کوچکم باشم، بی‌پولی آن‌قدر بهمان فشار آورده که مادرم مجبور شده یکی از کلیه‌های خودش را بفروشد الآن وضعیتش خوب نیست. آرزو دارم روزی به مدرسه برگردم چون درس خواندن در هر شرایطی برای آینده بهتر است ولی الآن در حال حاضر وضعیت مالی ما خوب نیست و به‌جای آنکه در مدرسه باشم و تکلیف‌های درسی‌ام را انجام می‌دادم از مدرسه دست کشیده‌ام و دارم تو مکانیکی با پیچ و مهر ماشین‌های مردم سروکله می‌زنم....».*

ث_ فقدان خودانگیختگی دانش‌آموزان: تحلیل داده‌های حاصل از گفته‌ی مصاحبه‌شوندگان در این مطالعه رهنمای این است که فقدان خودانگیختگی دانش آموزان به تحصیل، احتمال ترک تحصیل دانش آموزان را افزایش می‌دهد. دانش آموزان برای موفقیت در زمینهٔ تحصیلی، در صورت عدم خودانگیختگی مثبت با شکست تحصیلی مواجه خواهند. دانش‌آموزانی که در مدرسه با این ویژگی مواجه می‌شوند در فرآیند تحصیل نسبت به درس خواندن با تمرکز بالا، غیرراغب می‌شوند و عملکرد آن‌ها دچار ضعیف شده و از مطالعه کردن کتاب‌ها درمانده می‌شوند (باقری‌فر و همکاران، ۱۴۰۰). آنچه به‌طورکلی مبرهن می‌باشد این است دانش‌آموزانی که انگیزه درونی برای ادامه تحصیل ندارند دچار خودباوری کاذب شده و در جریان یادگیری با مشکلات جدی مواجه شده که درنهایت احتمال ترک تحصیل آن‌ها را افزایش می‌دهد. دیدگاه شرکت‌کننده شماره ۲ دراین‌ارتباط قابل‌تأمل می‌باشد؛ *«... اگر الآن هم از من امتحان اول ابتدایی از من بگیرند قبول نمی‌شوم، از اولین روز که رفتم مدرسه از درس‌ومشق و مدرسه خوشم نمی‌آمد و نمی‌دانستم چطوری باید کتاب‌ها را بخوانم برام اهمیتی نداشت که بخوانم...».*

ج_ روابط انسانی ضعیف عوامل مدرسه: مسئله روابط انسانی و همکاری اعضای مدرسه بادانش آموزان و خانواده‌ها از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است. به‌جرئت می‌توان بیان کرد بُعد اصلی همکاری و روابط انسانی در مدرسه بادانش آموزان و خانواده‌های آن‌ها یکی از اصل‌های مهم در مسائل آموزش‌وپرورش می‌باشد (ساموئل و برگر[1]، ۲۰۲۰)، و باید بیشتر از هر مسئله‌ای به آن اهمیت داده بشود. شناخت نقاط ضعف درسی و یادگیری دانش آموزان، ویژگی‌های روانی و هم‌فکری برای رفع آن‌ها یکی از ضرورت‌های اساسی در ارتباط مدرسه با خانواده و دانش آموزان می‌باشد که با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ارتباط عمیقی دارد و در صورت تسامح یا اهمیت ندادن مدرسه به این موضوع، دانش‌آموزان مددجود را در مرز و بوم ترک تحصیل قرار خواهد داد. اظهارت شرکت‌کننده شماره ۹ دراین‌ارتباط قابل‌تأمل است؛ *«...در مدرسه حسن‌آباد شهرستان سنندج درس خواندم، در مدرسه آنجا معلمان و مدیران بیشتر به دانش‌آموزانی که می‌شناختن اهمیت می‌دادند بعضی وقت‌ها پیش می‌آمد که پدر بعضی از دانش آموزان به مدرسه می‌آمد تو اتاق مدیر یک ساعت مدیر با خود دانش‌آموز و پدرش صحبت و خوش‌وبش می‌کردن، ولی نه مدیر و نه معلم سر کلاس حتی یک‌بار از ما نخواستند به خانواده خود بگوییم بیایند مدرسه، در خانه هم پدر و مادرم به من شک داشتند و از من می‌پرسیدند چرا از مدرسه با ما تماس نمی‌گیرند بیاییم مدرسه از وضعیت تو خبردار بشویم، مشکلات زیادی داشتیم که از سوی مدرسه به آن اهمیت نمی‌دادند...».*

چ_ نامتناسب‌بودن جو خانواده: وارسی دیدگاه مشارکت‌کنندگان در این مطالعه حاکی از آن بود که نیمی از دانش آموزان در تحصیل خود معمولاً نمی‌توانند عملکرد درسی موفقی داشته باشند؛ هوش و توانایی‌های ذهنی دانش آموزان اگرچه شرط اساسی و لازم برای ادامه تحصیل و موفقیت در تحصیل محسوب می‌شود؛ لذا کافی نمی‌باشد بلکه لازم است تا محیط خانه نیز شرایط مطلوبی داشته و

1. Samuel and Berger

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

به‌دوراز هرگونه تنش و تنازع خانوادگی باشد تا دانش آموزان با تمرکز بالا و روحیه مضاعف به مطالعه‌کردن و تحصیل در مدرسه پایبند باشند. در این راستا گاهاً والدین با ایجاد محیطی ناهمگون در خانواده، نه‌تنها امکان پیشرفت تحصیلی را از فرزندان خود سلب می‌کنند بلکه آن‌ها را نیز در مرزوبوم ترک تحصیل قرار می‌دهند. مصاحبه شونده شماره ۱۱ اینگونه اظهار می‌کند *«... پدر و مادرم هیچ‌کدام درس خواندن من برای آن‌ها مهم نبود و مدرسه هم نمی‌آمدند که به من سر بزنند آن‌قدر این بی‌توجهی‌ها زیاد شد که دیگر ادامه ندادم دوستانم هر هفته دو بار مادرشان یا پدرشان میامد مدرسه ولی برای من این‌طوری نبود...»*.

ح_ محدودیت‌های ناشی از اپیدمی ویروس کرونا: با اتکا بر تحلیل دیدگاه مصاحبه‌شوندگان می‌توان گفت مشکلاتی که ویروس کرونا برای بسیاری از دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج و خانواده‌های آن‌ها به وجود آورده است، موجب شده است که آن‌ها به ترک تحصیل روی بیاورند. شیوع ویروس کرونا در ایران ازجمله مصیبت‌های تلقی می‌شود که به دلیل آن تعداد زیادی از دانش‌آموزان فقیر به دلایل مختلف ازجمله نداشتن ابزار آموزشی نوین تحصیل، گوشی و تبلت تحصیل را رها کرده‌اند. بخشی از شادی و نشاط دانش‌آموزان مددجو در مدرسه در کنار همسالان حاصل می‌شود، اما شیوع ویروس کرونا دانش‌آموزان را از هیجان و بودن با همسالان ناکام گذاشه است. تعداد زیادی از دانش‌آموزان مددجو که می‌توانستند به‌ویژه در مناطق روستایی و عشایری با گچ و تخته مدرسه را تجربه کنند، به خاطر نداشتن ابراز آموزشی نوین مانند تبلت و رایانه و نبود اینترنت یا ضعیف بودن اینترنت از مدرسه ترک تحصیل کردند (عزیزی و حسین نژاد ممرآبادی، ۱۴۰۰). اظهارات مصاحبه‌شونده شماره ۱۶ نیز قابل‌تأمل است؛ *«...در روستای ما دکلِ اینترنت وجود ندارد و باید بری یکجایی مثل کوه یا پشت‌بام اینترنت هست آن‌هم خیلی ضعیف است اینترنتش، یک‌بار نردبان گذاشتم که برم بالای پشت‌بام افتادم نزدیک بود پام بشکند به خاطر اینترنت که بتونم وارد کلاس بشوم اصلاً یادم نمی‌آید روستای ما اینترنت داشته باشد، به ما قول دادند که اینترنت برای ما می‌آورند ولی تا الآن هم اینترنت نیاوردند و دانش آموزان مجبور هستند برن کوه و پشت‌بام خانه...»*.

خ_ بی‌توجهی به توانمندی دانش‌آموزان از سوی سیستم آموزشی: از نقطه‌نظر مشارکت‌کنندگان سیستم آموزشی باید از مدرسه به‌عنوان یک جامعه یادگیرنده، جایگاه و نهادی درست کند که به دانش آموزان مددجو و دارای مشکل و تمام ویژگی‌های آن‌ها توجه خاصی مبذول کرده و فضایی آرام و صمیمی و مهارت‌های آموزشی و پرورشی را در چارچوب برنامه‌هایی مدوّن به آن‌ها بیاموزد تا دانش‌آموزان فقیر با آموخته‌ها و اندوخته‌های کافی در مدرسه، نقش مفید و ثمربخشی در جامعه خود ایفا کنند. امروزه دانش‌آموزان با وضعیت خاص مانند مددجویان در مدارس کشور به‌جای لذت بردن از دوران کودکی و یادگیری مهارت‌های کاربردی زندگی ناگزیر هستند برای گرفتن مدرک تحصیلی مراحل سختی را پشت سر بگذارند، اما در کشورهای توسعه‌یافته، فرد از اوان کودکی تا دبیرستان شادترین لحظات زندگی خود را در مدرسه سپری می‌کنند و نه‌تنها با مدرسه احساس بیگانگی نمی‌کنند بلکه بخش بزرگی از زیست اجتماعی خود را در آنجا تجربه می‌کند. شرکت‌کننده شماره سه که ۱۴ سال دارد در کلاس هفتم ترک تحصیل‌کرده است علت درس نخواندن خود را دال بر این موضوع می‌داند که با شیوه مورد دلخواه آن‌ها در مدرسه تدریس نشده است و افراد ناظری که هر از گاهی بر مدرسه آن‌ها نظارت کرده‌اند و بسیار افراد سخت‌گیری بودند و مدام آن‌ها را تهدید به تنبیه کردن می‌کردند. این مصاحبه‌شونده اینگونه بیان داشت؛ *«...چیزی تو مدرسه یاد نگرفتم تو این چند سالی که درس خواندم، مدرسه به درس خواندن ما اهمیت نمی‌دادند و روزهای چهارشنبه افرادی از آموزش‌وپرورش می‌آمدند و سر کلاس ما را می‌ترساندند که اگر درس نخوانید به این شکل تنبیه می‌شوید...»*.

د_ کم‌بها تلقی‌کردن آموزش و سواد در جامعه: یکی از آسیب‌های جدی در کشور ایران این است که امروزه نیاز خانواده به معلم خصوصی، آموزشگاه و کتب کمک‌درسی در حال افزایش است و جامعه به سمت تجاری شدن آموزش درحرکت است. بی‌صداترین فقر در کشور می‌تواند فقر آموزشی باشد، وقتی‌که دانش آموزان با فاکتورهای مختلفی چون ویژگی‌های اعتقادی، هوشی و مالی از هم جدا می‌شوند، تنوع را در مدارس ایجاد کرده و این مسئله خود عدم تمایل به آموزش و مدرسه و همچنین عدم علاقه و باورداشت‌های اشتباه در مورد دانش در جامعه را افزایش می‌دهد. نوع نگاه کم‌ارزش به تعلیم و تربیت در جامعه شاید بر پایه درکی بسته و خشک نسبت به سواد و آموزش، راه خلاقیت، نشاط فکری و اهمیت علم‌آموزی را در جامعه پایین آورده است. بسیاری از دانش آموزان مددجو با ترغیب و بدبینی بسیاری از افراد جامعه در مورد اهمیت نداشتن سواد و ترجیح دادن کاربر سواد به ترک تحصیل روی آورده‌اند. اظهارات

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

شرکت‌کننده شماره ۸ دراین‌ارتباط قابل‌تأمل است:*«...در روستای ما می‌گفتند بری دنبال یک شغل یا کاری که پول خوب دربیاورید بهتر است تا درس بخوانی چون آینده‌ات مشخص نیست و سخت است بتونی از راه درس خواندن کاری پیدا کنی، نظر مرد و زن تو روستا این است که کارکردن و حمالی کردن مهم‌تر از درس خواندن است، پدرم به من می‌گفت اگر از همین الآن کارکنی می‌توانی پول بیشتر دربیاورید چون پول مهم‌تر از درس است...».*

ذ_ دردمندی اعضای خانواده: بیماری یکی از اعضای خانواده، یکی دیگر از مشکلاتی است که می‌تواند باعث افت عملکرد تحصیلی و درنتیجه ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو از مدرسه بشود. غمِ بیماری والدین یا خواهر و برادر، پرستاری کردن از آن‌ها و مشکلاتی مانند بی‌پولی که به‌تبع به دنبال این وضعیت پیش خواهد آمد، انگیزه درس خواندن یا ظرفیت ذهنی دانش آموزان را برای یادگیری تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای بسیاری از دانش‌آموزان شاید این مسئله زیاد نتواند بر روند تحصیلی آن‌ها تأثیری داشته باشد و به‌راحتی تحت تأثیر آن قرار نگیرند و حتی باعث افزایش و انگیزه و پیشرفت تحصیلی آن‌ها بشود؛ اما به‌طور میانگین اکثریت دانش‌آموزان فقیر و مددجو باوجود چنین مشکلاتی مانند دردمندی یک نفر از اعضای خانواده به‌اندازه کافی باعث برزو مشکلاتی در عملکرد تحصیلی آن‌ها و حتی ترک تحصیل آن‌ها خواهد شد. مسئله بیماری اعضای خانواده به لحاظ کمبود زمان می‌تواند عواقب ناخوشایندی برای آن‌ها به دنبال داشته باشد؛ زمانی که دانش‌آموزان مددجو زمان طولانی را به مراقبت از عضو بیمار خانواده در خانه یا بیمارستان اختصاص می‌دهند و امکان درس خواندن و نوشتن تکلیف و حتی رفتن به مدرسه را ندارند، درنتیجه این شرایط، زمانِ موردنظر آن‌ها برای مطالعه کردن و مدرس رفتن نزول پیدا می‌کند و آن‌ها زمان کافی برای رسیدگی به وظایف خود نخواهند داشت و موجب عقب‌ماندگی آن‌ها از درس و درنهایت ترک تحصیل آن‌ها شد. شرکت‌کننده شماره ۴ اینگونه اظهار می‌کند؛ *«... چند سالی هست که مادرم کمردرد شدیدی دارد و نمی‌تواند در خانه خود را تکان بدهد و من باید کارهای خانه رو براش انجام می‌دادم، وقتی می‌رفتم مدرسه و برمی‌گشتم می‌دیدم که مادرم بااین‌همه درد به خودش فشار می‌آورد و کار می‌کند درحالی‌که دکتر به او گفته که باید استراحت کند، این مسئله من را خیلی اذیت می‌کرد و باید کارهای خانه را به‌جای مادرم انجام می‌دادم دیگر بیشتر خانه می‌ماندم و کمتر به مدرسه می‌رفتم...».*

ر_ عدم‌حمایت و هم‌فکری سازمان‌های حمایتی مربوطه: عدم‌حمایت سازمان کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج از دانش‌آموزان در سرفصل‌های مختلف مانند کمک‌هزینه تهیه لوازم‌التحریر، ایاب و ذهاب، پوشاک، شهریه مدارس و ثبت‌نام کتب درسی در طول یک سال سبب ترک تحصیل بسیاری از دانش آموزان شده است. این در حالی است که این سازمان در راستای همکاری و کمک به این دانش آموزان می‌توانند اقدامات مفیدی را انجام بدهند؛ به‌طور مثال آن‌ها در امور مربوط به افزایش بنیه تحصیلی، پیگیری ترک تحصیل، خدمات مشاوره‌ای و معرفی به مؤسسات آموزشی آمادگی کنکور می‌توانند یاری‌رسان دانش‌آموزان مددجوی شهرستان سنندج، باشند اما عدم توجه و عدم ارائه خدمات کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج به این دانش‌آموزان منجر به شکست تحصیلی دانش‌آموزان شده است؛ به نظر می‌رسد اقداماتی که باید از سوی کمیته امداد برای جلوگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو به‌صورت هدفمند صورت بگیرد، انجام نگرفته است و این سازمان در جلوگیری از ترک تحصیل آن‌ها زیاد موفق نبوده است. در این راستا شرکت‌کننده شماره ۸ نیز این‌گونه اقرار می‌نماید؛ *«...از روزی که از روستا آمدیم شهر و کرایه‌نشین شدیم کمیته امداد نه‌تنها به ما کمک نکردند بلکه سهمیه کمیته را هم از ما قطع کردن می‌گفتند شما آمدید شهر پس مشخص است که وضعیت مالی شما خوب است پس سهمیه کمیته امداد شمارا قطع می‌کنیم. یعنی هرکسی از روستا بیاد شهر به این معنی است که پول‌دارند یا شاید دردی یا مشکلی دارند؟. درحالی‌که من انتظار داشتم به ما کمک کنند تا من بتونم درسم را بخوانم وضعیت بدتر شد با این کار. اصلاً به فکر این نبودن بهمان کمک کنند به فکر این بودن من برم کارگری بکنم و برای خانواده‌ام پو دربیاورم افراد کمیته امداد با هامون کاری کردند که دیگر برام مشخص شد باید مدرسه رو ترک کنم...».*

ژ_ ضعف امکانات و زیرساخت‌ها در مدارس: به‌زعم توصیف مشارکت‌کنندگان، ضعف امکانات آموزشی و زیرساخت در مدارس، حاکی از آن است که آموزش و تدریس و خود دانش‌آموزان در جامعه از ارزش چندان زیادی برخوردار نیستند. یکی از مهم‌ترین نیازهای دانش‌آموزان در مدرسه فراهم کردن امکانات رفاهی و تجهیزات فنّاورانه می‌باشد که در حال حاضر در تمام مدارس دنیا برای غنای یادگیری دانش‌آموزان این‌گونه امکانات را فراهم کرده و از این طریق هم موجب افزایش انگیزه بالای آن و هم آمار ترک تحصیل

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

در جامعه به‌واسطه امکانات و تجهیزات پیشرفته در مدارس کاهش پیدا می‌کند(گاربین[1]، ۲۰۲۰). فراهم کردن امکانات و زیرساخت‌های لازم برای مدارس نیازمند این است که نظام‌های آموزشی در کشور اطلاعات لازم را در چنین زمینه‌های در اختیار داشته باشند، در غیر این صورت نه تنها نباید عملکرد پسندیده را در عرصه‌های مختلف آموزش‌وپرورشی انتظار داشت بلکه کیفیت آموزش و یادگیری مطلوب، به شدت پایین خواهد آمد و افت تحصیلی دانش آموزان و در رأس آن ترک تحصیل را به همراه خواهد داشت. در همین راستا شرکت‌کننده شماره ۲ اینگونه اظهار می‌کند؛ *«.. مدرسه ما یک سرویس بهداشتی خوب ندارد، تا کلاس هفتم درس خواندم فقط دو بار من رنگ توپ را دیدم آن‌هم تو مدرسه بازی نمی‌کردیم چون در مدرسه زمین‌بازی نبود، میامدیم وسط روستا فوتبال بازی می‌کردیم مدرسه یک محوطه کوچک مناسب نداشت...».*

س_ سواد پایین خانواده: بی‌سوادی یا سواد پایین خانواده‌های مددجو یکی از مهم‌ترین پارامترهای می‌باشد که می‌تواند درافت تحصیل و ترک تحصیل دانش آموزان مددجو مؤثر واقع افتد؛ زیرا عدم توانایی والدین جهت کمک به فرزندان در امر تحصیل و نبودن حمایت در جهت راهنمایی دانش‌آموزان، می‌تواند سبب سردرگمی دانش‌آموز و ایجاد اضطراب در تحصیل او گردد؛ نتیجهِ همین عدم اطمینان و سردرگمی و نبود راهنما در منزل سبب می‌شود تا دانش‌آموز با یقین و اطمینان کامل نتوانند فرآیند تحصیل خود را جلو ببرند. برخی از خانواده‌ها فرزندانی دارند که ازنظر درسی متوسط و یا اندکی ضعیف می‌باشند اگر تلاش و کوشش مستمر ولی اندکی نسبت به فرزندان از سوی خانواده به عمل آید دانش آموزان می‌توانند خود را با دیگر شاگردان هم‌سطح کنند؛ اما به دلیل بی‌سوادی والدین و یا پایین بودن سطح تحصیلات و اطلاعات، آن‌ها قادر نیستند به فرزندان خویش کمک کنند. همچنین برای این‌گونه والدین بسیار دشوار است که فرزندان خود را ازنظر درسی کنترل کنند؛ اغلب دانش آموزان به حال خود رهاشده و یا در برخی از موارد با حیله‌های والدین، خود را در نادانی نسبت به وضع خود نگه می‌دارند و در دام ترک تحصیل خواهند افتاد. شرکت‌کننده شماره ۹ اظهار کرد؛ *«... ما در خانواده چهار برادر و ۲ خواهر هستیم، پدر و مادرم هم یک کلاس هم سواد ندارند و بااینکه منو دو برادر دیگرم تنبلی می‌کردیم و درس نمی‌خواندیم ولی برای پدر و مادرم مهم نبود و از ما ناراحت نمی‌شدند و برای خرج مدرسه همه ما پدرمان خیلی تحت‌فشار بود و دیگر خیلی درس خواندن ما برای آن‌ها معنی نداشت...».*

سؤال دوم پژوهش: راهکارهای ویژه کاهش یا جلوگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد خمینی (ره) شهرستان سنندج چه می‌باشد؟

جدول۵: فرآیند کدبندی مرتبط با علل ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو

کدهای باز (متمرکز)	کدهای محوری (بدوی)
ایجاد روابط صمیمی معلمان بادانش آموزان (ت،ق)، تشویق و تقویت کردن دانش آموزان (ز،ف)، حمایت کردن معلمان از دانش آموزانِ دارای مشکل (ز،ا)، راهنمایی کردن دانش آموزان (ت،ق)، آموزش مهارت‌های اجتماعی و عاطفی دانش آموزان (ت،ق)، توجه کردن معلمان به تفاوت‌های فردی (ت،ق)، ایجاد تمرکز در دانش‌آموز توسط معلم (ت،ق)، از بین بردن اضطراب و نگرانی‌های دانش آموزان (ز،ا)، علاقه‌مند کردن دانش آموزان به یادگیری (ت،ا)، مهرورزی معلمان نسبت به دانش آموزان	**پشتیبانی‌کردن معلمان**

1. Garbien

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

(ق،ت)،گذراندن زمان انفرادی فردی بادانش آموزان (ت،ق)، گشاده‌رویی معلمان بادانش آموزان (ت،ا)، افزایش میزان قدردانی معلمان به دانش آموزان مددجو (ت،ق).	
تلاش و پشتکار فردی دانش آموزان در شرایط سخت (ز،ا)، درک کردن ارتباط بین تلاش و موفقیت از سوی دانش‌آموز (ز،ف) سخت‌کوشی دانش‌آموز در امر درس خواندن (ز،ا)، تمرکز صرف روی درس خواندن (ز،ا)، داشتن برنامه‌ریزی مطلوب از سوی دانش‌آموز (ت،ق)، پافشاری کردن روی هدفِ درس خواندن (ز،ا)، ماهر و بااستعداد بودن خود دانش‌آموز (ت،ق)، پذیریش احساس مسئولیت‌پذیری دانش‌آموز (ز،ا)، اعتمادبه‌نفس بالای دانش‌آموز (ت،ق)، تنظیم زمان دقیق دانش‌آموز برای انجام تکالیف (ت،ا)، مقاومت و انعطاف بیشتر دانش آموزان (ت،ا)، تاب‌آوری بیشتر دانش آموزان در شرایط سخت تحصیلی (ت،ا).	**تاب‌آوری دانش‌آموزان در شرایط سخت تحصیلی**
حمایت و ارائه برنامه مالی (ت،ق)، حمایت‌های عاطفی و اجتماعی از خانواده (ت،ا)، حساسیت بیشتر کمیته امداد به وضعیت معیشت خانواده‌ها (ت،ق)،ملایم رفتار کردن با مددجویان (ز،ا)، کنار آمدن با انتظارات خانواده‌ها (ا،ز)، همکاری و همفکری با والدین (ت،ق)، پی‌گیری قاطعانه وضعیت معیشتی (ا،ز)، ایجاد کلاس سواد آموزی برای والدین بی‌سواد(ت،ق)، بازدیدهای گسترده از وضعیت زندگی خانواده‌ها(ا،ز،).	**حمایت‌های جامع کمیته امداد از خانواده‌های مددجو**
ایجاد محیط دوستانه برای تقویت خلقیات دانش آموزان (ت،ق)، استفاده کمتر از روش‌های تنبیهی در مدارس (ت،ق)، نظارت دقیق بر مدارس محروم (ت،ا)، برگزاری برنامه‌های تفریحی دسته‌جمعی بین دانش آموزان و عوامل مدرسه (ت،ق)، مهیا ساختن تجهیزات آموزشی متناسب برای دانش آموزان بی‌بضاعت (ت،ق)، شروع زودهنگام آموزش‌ها به نفع دانش آموزان (ت،ق)، حمایت از استعداد و علائق دانش آموزان مددجو (ز،ا)، برخورد منصفانه مدارس بادانش آموزان مددجو (ز،ا)، نظارت منصفانه بر وضعیت تحصیلی در روستا (ز،ا).	**تطبیق‌دادن سیاست‌های نظام آموزشی با نیازهای دانش‌آموزان**
ساخت مدارس ویژه برای دانش آموزان شرم‌آور و خجالت‌زده (ت،ا)، ایجاد استراتژی عدالت محور برای رفع تبعیض‌های آموزشی (ت،ا)، رعایت عدالت در توزیع تبلت و گوشی برای دانش آموزان (ز،ا)، ضرورت حمایت‌های یکسان دولت از مدارس فقیرنشین (ز،ا)، بالا بردن کیفیت منابع و فضا برای مدارس محروم (ت،ا)، اجرای برنامه مهارت‌آموزی برای دانش آموزان فقیر (ت،ا)، اجرای برنامه‌های متنوع برای دانش آموزان (ت،ا)، ایجاد برنامه‌های ضد قلدری در مدارس (ت،ق)، تشکیل کمپین‌های ضد ازدواج زودرس (ت،ق)، استفاده از کمپین‌های سوادآموزی و مشاوره حرفه‌ای در مناطق محروم (ت،ق)، فراهم شدن امنیت لازم برای محصلان (ت،ا)، به‌کارگیری معلمان باکیفیت در مدارس محروم (ت،ق).	**به‌کارگیری استراتژی‌های اجرایی شفاف و مؤثر دولت**

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

توزیع مناسب گوشی و لب‌تاب (ا،ز)، پی‌گیری وضعیت تحصیلی (ت،ق)، تهیه وسایل نوشت‌افزار (ا،ز)، برگزاری کلاس‌های آموزشی تقویتی(ا،ز)، کمک هزینه تحصیلی و شهریه کمیته امداد (ا،ز)، ارائه خدمات مشاوره تحصیلی (ت،ق)، ارائه خدمات فرهنگی (ا،ز)، برگزاری دوره‌های آموزشی (ا،ز).	**حمایت‌های تحصیلی کمیته امداد از دانش‌آموزان**
راهنمای کد: (ا)= استقرائی، (ف)= فعال، (ق)=قیاسی، (ت)= تفسیری، (ز)= زنده	

الف_ حمایت اعضای آموزشی مدرسه: به باور مشارکت‌کنندگان نقش حمایت و همراهی کادر آموزشی و اولیای مدرسه تنها به‌صرف هزینه محدود نمی‌شود و همچنین تأکیددارند این حمایت‌ها باید به‌صورت همه‌جانبه هم در درون و هم بیرون از مدرسه استمرار داشته باشد. به این معنی که دانش آموزان مددجو باید از جهت روانی، عاطفی، شناختی، اقتصادی، بینشی و... تحت حمایت و پوشش مدرسه قرار داشته و در بسیاری از موارد نیازی به‌صرف هزینه نبوده و نیاز دانش‌آموزان در حمایت‌های مدرسه غیر از حمایت‌های اقتصادی نیز تعریف می‌شود. تحلیل دیدگاه مشارکت‌کنندگان در این مطالعه نشان می‌دهد که دانش‌آموزان ترک تحصیل‌کرده مددجوی کمیته امداد شهرستان سنندج چون به دلیل سختی و مشکلات اقتصادی روحیه و انگیزه کافی برای ادامه تحصیل ندارند؛ لذا ضروری است برای جلوگیری از ترک تحصیل آن‌ها، اولیای مدارس و تمام افرادی که در حوزه آموزش‌وپرورش فعالیت دارند با فراهم کردن محیطی شاداب و دوستانه برای دانش آموزان، حمایت‌های لازم را به لحاظ روانی و عاطفی از آن‌ها به عمل‌آورند. این اقدام مفید درصورتی‌که اجرا بشود و استمرار داشته باشد می‌تواند به عنوان استراتژی برای جلوگیری یا کاهش ترک تحصیل‌کنندگان قلمداد بشود. *اظهارات شرکت‌کننده شماره ۷؛ «... مدیر مدرسه از ترک تحصیل ما ناراحت شد و با پدر مادرم زیاد حرف می‌زد که برگردم مدرسه ولی من به خاطر علاقه نداشتن نرفتم، ایشان با پول خودشان خیلی وقت‌ها برای ما تغذیه می‌خریدند و توپ فوتبال هم برایمان می‌خریدند که تو زمین مدرسه بازی کنیم، خیلی ما را دوست داشتن و با ما مهربان بود...».*

ب_ پشتیبانی‌کردن معلمان: به‌عنوان یکی از تأثیرگذارترین مدل‌های رفتاری برای جلوگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد شهرستان سنندج و رشد آن‌ها، معلمان مسئولیتی فراتر از آموزش درسی آن‌ها دارند و با حمایت همه‌جانبه از دانش‌آموزان که به دلیل مشکلات زیاد در زندگی انگیزه‌ای برای درس خواندن ندارند، نقش مؤثری در زندگی آن‌ها ایفا می‌کنند. برقراری روابط صمیمی معلمان بادانش آموزان بخش اصلی آموزش و یادگیری در مدرسه محسوب می‌شود. دانش‌آموزان مددجو در هر شرایطی که باشند هم درون مدرسه و هم بیرون از مدرسه به ارتباط با معلمان خود نیازمند هستند. به‌عبارت‌دیگر در سخت‌ترین شرایط زندگی، معلمان برای دانش آموزان مددجو در حکم پایگاهی امن در برابر مشکلات و راهنمایی کردن آن‌ها برای تسلط بر مشکلات و ادامه تحصیل خود می‌باشند. دانش‌آموزانی که به هر دلیلی دارای مشکلات رفتاری می‌باشند و در معرض ترک تحصیل قرار دارند، در صورت برخورداری از معلمان کارآمد و توجه کردن به تفاوت‌های فردی آن‌ها به‌جای کنترل بر دانش‌آموزان از راهبردهای مدیریتی مثبت به‌منزله رفتار مثبت با توجه به مشکلات رفتاری دانش آموزان از شیوه‌های پیشگیری از ترک تحصیل به‌جای ترمیم و درمان آن استفاده می‌کنند. به‌کارگیری این راهبرد از طرف معلمان می‌تواند به کاهش ترک تحصیل دانش آموزان مددجو کمک بکند. دیدگاه شرکت‌کننده شماره ۲؛ *«...معلم‌ها می‌توانند در وضعیت سخت به دانش آموزان کمک بکنند، دانش آموزان بعضی وقت‌های معلم خودشان را بیشتر از والدینشان دوست دارند و آن‌قدر که به حرف معلمان گوش می‌دهند به حرف والدین گوش نمی‌دهند،پس این نشان می‌دهد معلم می‌تواند به دانش آموزان بیشتر محبت بکنند و آن‌ها را کمک کنند...».*

پ_ تاب‌آوری دانش‌آموزان در شرایط سخت تحصیلی: تحلیل دیدگاه شرکت‌کنندگان در این مطالعه نشان می‌دهد یکی از امیدوارکننده‌ترین شرایطی که امکان دارد هر معلمی بتواند آن‌ها را تجربه بکند زمانی است که دانش‌آموزانِ بااستعداد، در شرایط سخت و بحرانی بتوانند با داشتن تمرکز زیاد و سخت‌کوشی فراوان مسیر ترک تحصیل را بپیمایند یا حتی بیشتر همت کنند برای انجام تکالیفی که بسیار چالش‌برانگیز به نظر می‌رسند آن را انجام بدهند. دانش‌آموزانی که در شرایط سخت مانند فقر معیشتی، نزاع و مشاجره خانوادگی

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

و... در انجام‌وظیفه تحصیلی خود یعنی انجام تکالیف، دست از تلاش برنمی‌دارند، روحیه‌ی وجود پشتکار و تسلیم‌ناپذیری در آن‌ها به ثبات می‌رسد. دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد شهرستان سنندج با توجه به اینکه ممکن است در زندگی دانش‌آموزی خود شرایط سختی را تحمل بکنند بهترین راهکار برای جلوگیری از کاهش افت تحصیلی آن‌ها و ترک تحصیل آن‌ها، درک کردن ارتباط بین تلاش و تمرکز بیشتر و موفقیت تحصیلی آن‌ها می‌باشد. یادگرفتن این نکته که در شرایط بحرانی تحصیلی، هر دانش‌آموزی باید اعتمادبه‌نفس و پشتکار فردی بالایی داشته باشد و سخت تلاش بکند، می‌تواند به دانش‌آموزانِ مددجو بینش عمیق‌تری نسبت به پیشرفت تحصیلی و جلوگیری از ترک تحصیلی آن‌ها منتقل کند. شرکت‌کننده شماره ۱ در این راستا اینگونه بیان می‌کند؛ *«...متأسفانه دانش‌آموزان ما تصویر بزرگ‌تری را نمی‌بینند و واقعاً به این بستگی دارد که هر دانش‌آموزی اهداف تعیین‌شده داشته باشد و برای دستیابی به آن اهداف سخت تلاش کند، افزایش اعتمادبه‌نفس بالای خود دانش‌آموز ، ایشان را مقاوم و سرسخت می‌سازد، دانش‌آموزی که از اعتمادبه‌نفس بالا برخوردار هست، اجازه نمی‌ده که سختی و فقر، او را از تلاش برای رسیدن به هدف تحصیلی بازدارد، دانش‌آموز می‌تواند به این شکل فکر بکند که سختی در زندگی، بخشی از فرایند دست‌یابی به هدفش هست، دانش‌آموزی دانش‌آموز باید بتونه با عزم وارده‌ای قوی‌تر به مسیر تحصیلی خود ادامه بده...»*.

ت_ حمایت جامع کمیته امداد از خانواده‌ها: زمانی‌که دانش‌آموزان مددجو احساس می‌کنند که والدین می‌توانند نقش مؤثری در روند تحصیلی آن‌ها داشته باشند و به‌صورت منسجم و جامع از سوی خانواده‌های خود موردحمایت قرار می‌گیرند به‌احتمال بیشتر در مدرسه و یادگیری خود با جدیت درگیر می‌شوند. با توجه به تحلیل داده‌های مشارکت‌کنندگان، چون خانواده آشیانه فرزندان می‌باشند و فرزند خود را وابسته به خانواده تلقی می‌کنند، و به آن دلگرم می‌شوند اگر کانون خانواده به شکلی باشد که حمایت‌های عاطفی،روانی، اقتصادی و فکری صورت بگیرد و جوی آرامش‌بخش را برای فرزندان خود فراهم آورند تا فرزندان احساس آرامش و امنیت نموده در چنین شرایطی آن‌ها در مدرسه بهتر رشد می‌کنند، هم‌چنین فراهم ساختن امنیت روانی و ثبات عاطفی از سوی خانواده می‌توانند در کاهش با جلوگیری از ترک تحصیل دانش آموزان مددجو کمیته امداد مفید واقع گردد. شرکت‌کننده شماره ۳ اینگونه اقرار می‌کند؛ *«...در خانواده ما درگیری بین پدر و مادرم زیاد بود و این برایم ناراحت‌کننده بود چون وقتی می‌رفتم مدرسه و به این مسئله درگیری والدینم فکر می‌کردم باعث می‌شد حواسم به درس و کلاس نباش، والدین نقش مهمی در ترک تحصیل‌دارند اگر آن‌ها آن محیطی که مدنظر بود را فراهم می‌کردند برام و بیشتر به فکر تحصیل و درس خواندن من بودن به همین راحتی ترک تحصیل نمی‌کردم...»*.

ث_ تطبیق‌دادن سیاست‌های نظام آموزشی با نیازهای دانش‌آموزان: دانش‌آموزان مددجوی کمیته امداد با توجه به وضعیت خاصی که در زندگی دارند، در مدارس از تفاوت‌های فردی، جو محیطی، فرهنگ‌های متفاوت و شخصیت‌های متنوعی برخوردار می‌باشند، سمت‌وسوی سیستم آموزشی با توجه به احترام به تفاوت‌های شخصیتی این دانش‌آموزان و درک شرایط زندگی آن‌ها و لزوم برخورد منصفانه معلمان در مدارس از ضروریاتی هست که نظام آموزشی باید بدان توجه خاصی مبذول دارد. لذا آموزش‌وپرورش با سنجیدن شرایط محصلان مددجو در مدارس و فراهم کردن امکانات آموزشی و محیطی مناسب، برای آن‌ها می‌تواند هم سبب ارتقای کیفیت آموزشی دانش‌آموزان مددجو شود و هم باعث کم‌رنگ شدن ترک تحصیل آن‌ها در جامعه بشود. شرکت‌کننده شماره ۶ نیز در ادامه اظهار می‌کند؛ *«...دانش‌آموز به مدرسه می‌رود که درس بخواند و یاد بگیرد، نه اینکه بره آنجا تنبیه بدنی بشود و کتک بخورد، مدرسه جای کتک‌کاری نیست ازاین‌رو باید مدارس ما درک بکنند، باید درس دادن معلمان طوری باشد به درد ما بخورد تا در این آینده با آن حرفی واژه گفتن داشته باشد و بر اساس بتواند کاری انجام بدهد، آموزش و امکانات آموزشی در شهر و روستای دورافتاده نباید برای دولت فرقی داشته باشد و باید به همه رسیدگی کنه اگر این‌طوری باشد یعنی دولت به علاقه و استعداد همه دانش آموزان دارد احترام می‌گذارد...»*.

ج_ به‌کارگیری استراتژی‌های اجرایی شفاف و مؤثر دولت: اجرای سیاست‌های شفاف حمایتی دولت از خانواده‌های مددجوی و فرزندان آن‌ها در زمینهٔ تحصیلی می‌تواند دانش‌آموزان مددجو را به لحاظ روحی منعطف بار بیاورد تا بتوانند هرکدام با آموزش‌های مفید به تقویت مهارت‌های تحصیلی خود بپردازند. حمایت‌های دولت از دانش‌آموزان مددجو به‌وسیله کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج نیازمند اجرای برنامه صحیح دولت برای رفع مشکلات تحصیلی آن‌ها می‌باشد و برای توانمندسازی دانش‌آموزان

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

مددجو می‌تواند مؤثر باشد. دیدگاه مصاحبه‌شوندگان همین‌طور نشان‌دهنده این است که حمایت برنامه‌های متنوع از سمت کمیته امداد شهرستان و در رأس آن‌ها دولت، می‌تواند سبب شود تا به‌اندازه کافی از ظرفیت‌های آن‌ها استفاده شود، و این امر خود می‌تواند در هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مددجوی اثربخش باشد و از رنگ و بوم ترک تحصیل مددجویان بزداید. شرکت‌کننده شماره ۷ اینگونه بیان می‌کند؛ *«...اگر کمیته امداد گوشی یا تبلت به دانش آموزان تحت پوشش بدهد دولت باید به مسئول‌های آن‌ها گوشزد بکند فرقی نگذارند بین مددجویان و با از روی انصاف گوشی و تبلت به همه آن‌ها برسد تا ترک تحصیل نکنند...».*

ح_ حمایت‌های تحصیلی کمیته امداد از دانش‌آموزان: بلاشک حمایت‌های تحصیلی دانش‌آموزان مددجو و بی‌بضاعت از اولویت‌های اساسی سازمان کمیته امداد انگاشته می‌شود. عملیاتی‌سازی این رسالت نیازمند برنامه‌ریزی‌های دقیق و سازماندهی شده از سوی این نهاد می‌باشد. یقیناً دانش‌آموزان مددجو از نهاد کمیته امداد به عنوان حامی خود، چشم‌انتظار یاری آن‌ها در زمینه‌های تحصیلی و آموزشی می‌باشند، به عبارتی دیگر مهم‌ترین توقع آن‌ها، حمایت‌های تحصیلی از جمله تهیه خدمات لوازم التحریر، هزینه‌های نوشت‌افزار و... می‌باشد. به ویژه در دوران اپیدمی ویروس کرونا بایستی مسئولین در توزیع وسایل دیجیتالی و سایر خدمات دیگر به گونه‌ای عادلانه عمل بکنند. علاوه بر این برپایی دوره‌های اردوی دانش‌آموزی و خدمات فرهنگی و سایر برنامه‌های متنوع در قالب کلاس‌های آموزشی، هنری در جهت توانمندسازی دانش‌اموزان ضروری است، پیاده‌سازی این مسئولیت‌ها موجب تشدید اعتماد به نفس و عملکرد بهتر دانش‌اموزان مددجو برای ادامه تحصیل در مدرسه می‌شود. اظهارات مشارکت‌کننده شماره ۹ اینگونه بیان می‌کند *«.. ما که پول نداشتیم بریم شهر یا جای دیگری برای کلاس های خصوصی که هم خط ما زیبا بشود و هم بهتر یاد بگیریم، کمیته امداد آنقدر بودجه دارد که این کلاسها را برگزار کند حتی داخل خود روستا هم میشه که این جور کلاسها را برای دانش آموزان برگزار بکند..».*

بحث و نتیجه‌گیری

در بخش بحث‌وتفسیر داده‌ها ضمن اشاره به مهم‌ترین مقولات یا کدهای محوری، مسیر استدلال و تبیین و توصیف مشارکت‌کنندگان منعکس می‌گردد. این بخش از طریق بحث تحولی‌ومکانیکی ادامه پیدا می‌کند که در آن نحوه‌ای که پدیده ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو ایجاد و گسترش می‌یابد و اینکه از چه راهکارهای می‌توان برای کاهش یا جلوگیری از پدیده ترک تحصیل مددجویان استفاده کرد تشریح می‌گردد.

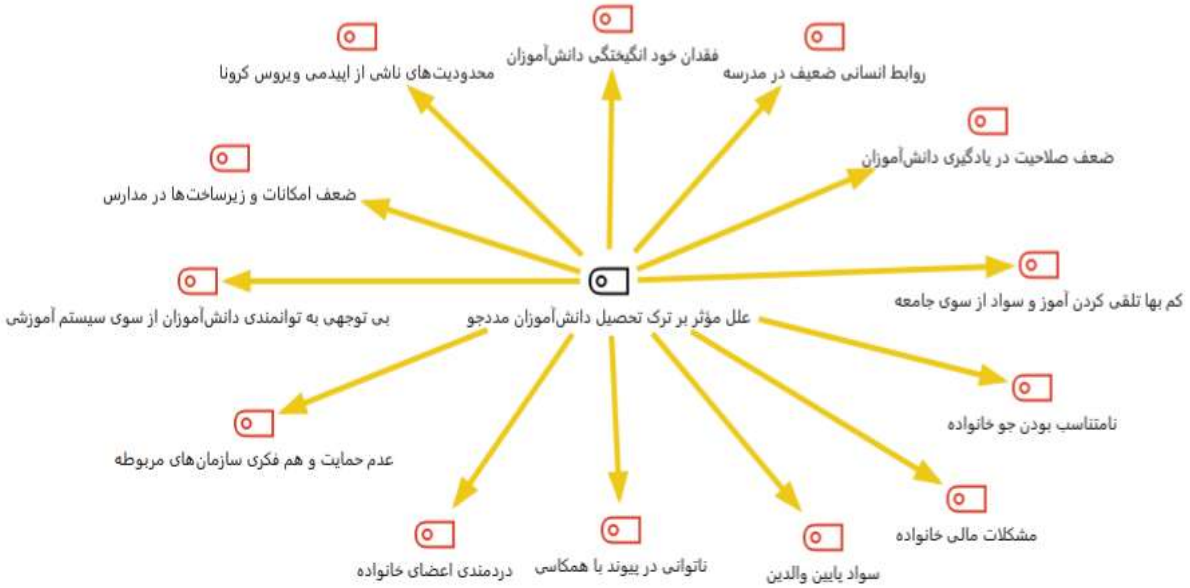
نتایج حاصل از یافته‌ها نشان داد که عوامل خانوادگی و مدرسه‌ای وجود دارد که در نرخ بالای ترک تحصیل دانش آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج نقش داشته است. این عوامل شامل اعضای خانواده‌ای که حمایت‌کننده نبودند، والدینی که الگوی آموزشی نبودند و استرس‌های مالی بود که خانواده‌های دانش آموزان مددجو دچار آن بودند. داده‌های پژوهشی در خصوص گستره مفهومی، بررسی ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو و راهکارهای لازم برای جلوگیری از ترک تحصیل این قشر از دانش‌آموزان با نتایج مطالعات انجام شده در این زمینه مقایسه گردیده است. بنابراین هدف پژوهش حاضر به دنبال دستیابی به اطلاعات عمیق به واکنش‌های دانش‌آموزان مددجو درباره علل ترک تحصیل و ارائه راهکارهای لازم برای جلوگیری از ترک تحصیل آن‌ها بوده است.

یکی از مقوله‌های تأثیرگذار بر ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو سواد پایین خانواده آن‌ها بود. این مقوله چون موجب می‌گردد که دانش‌آموزان در خانه فاقد الگوی علمی باشند و آن‌ها را در مسیر تحصیلی هدایت کند به‌نوبه خود موجب کاهش انگیزه دانش‌آموزان مددجو برای ادامه تحصیل در مدرسه شده است، و با ترک از مدرسه روبرو گشته‌اند. کم‌ارزش انگاشتن آموزش از سوی افراد جامعه مقوله دیگری بود که بر ترک مدرسه دانش‌آموزان مددجو تأثیرگذار بوده است. نتایج حاصل با پژوهش (فرخی‌نژاد و فتحی، ۱۳۹۷) همسویی دارد. زمانی‌که در جامعه و محیط خانواده به تحصیلات دانش‌آموزان مددجو و مزایایی که ادامه تحصیل آن‌ها می‌تواند به دنبال داشته باشد اهمیت داده نشود، آن‌ها برای حضور در مدرسه مقاومت کرده و حاضر به پذیریش مطالعه کردن و انجام تکالیف نخواهند بود و در نتیجه این ایستادگی‌ها در برابر فرآیند تحصیلی خود دست به انتخاب ترک تحصیل می‌زنند سومین مقوله‌ای مؤثر بر ترک تحصیل دانش‌آموزان

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

مددجو مشکلات مالی خانواده بود. نتایج حاصل با پژوهش (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۸، خنیفر، ۱۴۰۰ و ملتفت و همکاران ۱۴۰۰) همخوانی دارد. مشکلات مالی خانواده به عنوان یکی از تأثیرگذارترین مقوله‌های تلقی می‌گردد و یکی از معمول ترین علل ترک تحصیل دانش‌آموزان فقر اقتصادی است و کودکان و نوجوانان زیادی هستند که بدلیل فقر و تنگدستی خانواده‌های خود به ناچار نان آور خانه شده و به جای اینکه هزینه‌ای بر هزینه‌های خانواده خود بیفزایند با درآمدی هر چند اندک کمک حال آنان خواهند شد. همچنین کاهش توانایی مالی خانواده‌ها در تهیه وسایل و ارائه ابزارهای مدرسه مانند گوشی، نوشت‌افزار و منابع تکمیلی و هزینه ایاب و ذهاب تحصیل را برایشان دشوار کرده است و این امر منجر به ترک تحصیل آن‌ها شده است. مقوله دیگر مؤثر بر ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو جو نامتناسب خانواده‌ها بود. مسئله طلاق، نزاع و درگیری‌های خانوادگی معمولا پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را محدود می‌سازد، دانش‌آموزان مددجو و بی‌بضاعت چون از شرایط خانوادگی نامناسب و پشیتبانی و حمایت عاطفی خانواده خود برخوردار نیست و نیازهای روحی و روانی‌اش تأمین نمی‌گردد در پی احتیاجات خود دچار بی توجهی به تحصیل و در نهایت ترک تحصیل آن‌ها خواهد گردید. مقولات فقدان اهداف دانش‌آموزی و عدم ملاحظه توانمندی دانش آموزان مددجو و بی‌توجهی به یادگیری آن‌ها در مدرسه از سوی سیستم آموزشی باعث افزایش نرخ ترک تحصیل دانش آموزان مددجوی کمیته امداد می‌شود. مقوله دیگر فقدان خودانگیختگی دانش‌آموزان مددجو بود. این مقوله نشان‌دهنده این بود که بسیاری از دانش‌آموزان ترک تحصیل‌کرده مددجو واقف نبودند که چگونه در فرآیند تحصیلی هدف‌گذاری کنند و ادامه تحصیل خود را بی‌هدف انگاشته بودند. روباط انسانی ضعیف در مدرسه نیز یکی دیگر از مقولات مؤثر بر ترک تحصیل بود. وقتی به دانش‌آموزان مددجوی، آموزش کافی داده شود که چگونه اهداف آموزشی خود را تعیین کنند و برای رسیدن به آن‌ها سخت تلاش کنند، پشتکار فردی داشته باشند و برنامه منظم برای آن داشته باشند از ارزش و مزایای تحصیل خود را آگاه خواهند شد و به تحصیل ادامه خواهند داد. الزام کردن دانش آموزان مددجو و سخت‌گیری‌های بی‌تأثیر از سوی خانواده می‌تواند بر ترک تحصیل دانش آموزان تأثیرگذار باشد. نتایج حاصل با پژوهش (جابری و عربی جونقانی، ۱۴۰۰ و سنجری‌فر، ۱۴۰۰) همخوانی دارد. مصاحبه‌شوندگان توضیح دادند که بسیاری از آن‌ها در طول تحصیل علی‌رغم بی‌رغبتی به درس‌خواندن تحت‌فشار خانواده بوده‌اند و سخت‌گیری‌های زیادی از سوی خانواده‌ها نسبت به آن‌ها صورت گرفته است که ادامه تحصیل را برای آن‌ها دشوار ساخته است و مجبور به ترک تحصیل شده‌اند. محدودیت‌های ویروس کرونا نیز ادامه تحصیل دانش‌آموزان مددجو را با مشکل مواجه کرده بود. از این حیث بسیاری از دانش‌آموزان مددجو ازنظر تحصیلی دچار کمبودهای مانند نبود اینترنت و عدم گوشی برای درس خواندن بودند و شرایط درس خواندن را برای آن‌ها با مشکل مواجه کرده بود که این امر درنهایت دانش‌آموزان از رفتن برای به مدرسه دلسرد و بی‌انگیزه کرده است. عدم پیوند دانش‌آموزان با همکلاسی‌های خود نیز یکی دیگر از مقولات مؤثر بر ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو بود. نتایج حاصل با یافته‌های تحقیق (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۸ و اسماعیل‌سرخ ۱۳۹۰) همسویی دارد. یکی از مسائل و مشکلاتی که دانش‌آموزان مددجو با آن درگیر می‌باشند، اختلالات رفتاری و هنجاری است که با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند. این دانش‌آموزان به دلیل شرایط خاص معمولاً نمی‌توانند بر اساس هنجارها رفتار کنند و از پیوند مطلوب با هم‌کلاسی‌ها ناتوان‌اند، درنتیجه سبب عملکرد نامطلوب تحصیلی آن‌ها خواهد گردید.

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

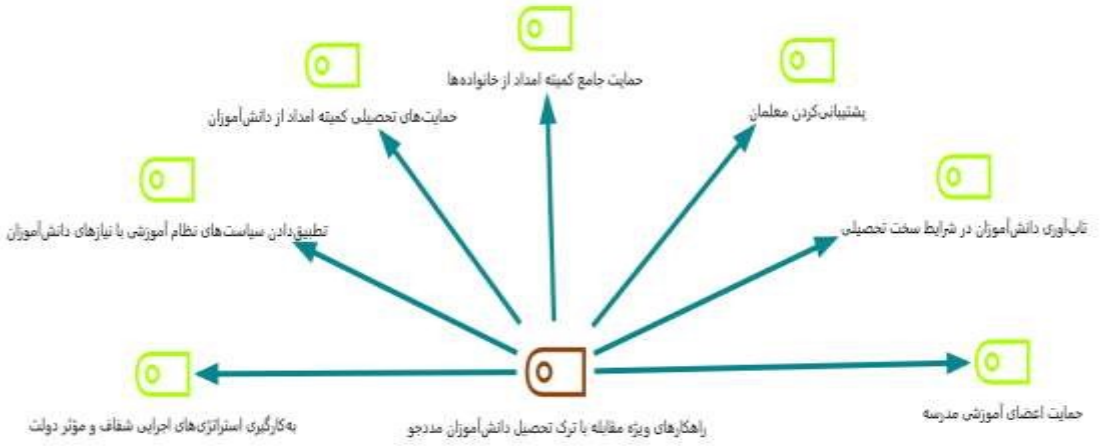

نمودار ۱: الگوی استخراج‌شده علل ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو از داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار MAXqda

در خصوص راهبردهای مقابله با ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو اولین مقوله‌ای از یافته‌های تحقیق به‌دست آمد حمایت اعضای آموزشی مدرسه بود. نتایج حاصل با پژوهش (طبیان و کریمیان، ۱۳۹۷ و تورانی و عارفی‌نژاد ۱۳۹۶) همسویی دارد. این مقوله بر این تأکید دارد که ارائه برنامه درسی منعطف برای دانش آموزان مددجو ایجاد روابط مطلوب و معنی‌دار با خانواده‌های آن‌ها و ایجاد یک محیط کلاسی مثبت و مساعد برای تمرکز بر یادگیری و ایجاد روابط معنادار در کلاس، استراتژی بود که اکثر مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که دانش‌آموزان را تشویق به ماندن در مدرسه می‌کند. زمانی‌که مدرسه برای دانش آموزان مددجو، محیطی بانشاط و متناسب با نیازهای آموزشی آن‌ها فراهم می‌کند، معلمان به دانش‌آموزان اجازه می‌دهند تا روابط معناداری را در کلاس درس ایجاد و محیط یادگیری ایجاد کنند در این صورت دانش‌آموزان احساس اعتبار و حمایت خواهند کرد و مشارکت دانش‌آموزان مددجو را افزایش می‌دهند و این مسئله باعث افزایش علاقه آن‌ها به ادامه تحصیل و ماندن در مدرسه خواهد شد. دومین مقوله به عنوان راهبرد مقابله با ترک تحصیل تطبیق‌دادن سیاست‌های نظام آموزشی با نیازهای دانش‌آموزان مددجو بود. نتایج حاصل با پژوهش (فارلند، ۲۰۲۰ و ترینیداد ۲۰۲۲) همسویی و همخوانی دارد. نگاه یکسان نظام‌آموزشی به وضعیت تحصیلی همه مدارس در چه در شهر و روستا بایستی از سوی نظام‌آموزشی وجود داشته باشد. دانش‌آموزان مددجو با توجه به نیازهای ویژه‌ای که دارند به صورت همه‌جانبه بایستی از سوی نظام آموزشی مورد حمایت قرار بگیرند و همچنین استعدادها و مهارت‌های متنوعی که دانش‌آموزان مددجو برخوردارند با فرآهم کردن زمینه از سوی نظام آموزشی شکوفا گردد. شرکت‌کنندگان در مورد تاب‌آوری دانش‌آموزان مددجو در مدرسه به‌عنوان سومین راهبرد مؤثر برای کاهش ترک تحصیل آن‌ها بحث کردند. تمرکز داشتن دانش‌آموزان مددجو بروی اهداف تحصیلی خود در سخت‌ترین شرایط از سوی نظام آموزشی و در اهداف آموزشی باید به گونه‌ای نهادینه گردد که کمک‌رسان دانش‌آموزان در شرایط دشوار باشد تا از این طریق بتوان حس مسؤلیت‌پذیری تحصیلی را در در آن‌ها نهادینه کرد. چهارمین مقوله به عنوان راهبرد مقابله با ترک تحصیل به‌کارگیری استراتژی‌های اجرایی شفاف و مؤثر دولت بود. نتایج حاصل با پژوهش (ساکی ۱۳۹۲، و عزیزی حسین نژاد ممرآبادی، ۱۴۰۰) همخوانی دارد. وجود یک سیستم در سراسر مدرسه از سوی دولت که در آن دانش‌آموزانِ مددجو با نمرات خوب و حضوروغیاب پاداش دریافت بکنند، راهکار مؤثری می‌باشد

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

که نه‌تنها موفقیت دانش‌آموز را تأیید می‌کند، بلکه مشارکت دانش‌آموز را در امر یادگیری نیز افزایش می‌دهد. به‌طور مثال دانش آموزانِ مددجویی که در کلاس درس نمرات خوبی می‌گیرند و حضورشان خوب است، سفرهای اردوی ویژه، گواهی‌های قدردانی، کارت‌های هدیه فروشگاهی و گوشی همراه شخصی از سوی مدرسه یا سازمان کمیته امداد می‌تواند به آن‌ها اهداء بشود تا مانع از ترک تحصیل آن‌ها بشود. پنجمین مقوله به مثابه راهبرد مقابله با ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو حمایت‌های تحصیلی کمیته امداد از دانش‌آموزان بود. با تکیه‌بر اظهارت شرکت‌کننده‌ها در سطح شهرستان سنندج، دانش آموزان مددجو در صورتِ حمایت‌های مالی از سوی سازمان کمیته امداد در ابعاد تحصیلی، پیشرفت تحصیلی و فرصت مطالعه بیشتر دانش آموزان آن‌ها را افزایش می‌دهد و در کاهش ترک تحصیل آن‌ها مؤثر می‌باشد. ایجاد محیطی در مدرسه که در آن دانش‌آموزان مددجو همدیگر را درک بکنند، احساس قدردانی کنند و به همدیگر تعلق داشته باشند، استراتژی مورداستفاده شرکت‌کننده‌ها برای افزایش انگیزه دانش‌آموزان برای ادامه تحصیل و کاهش ترک تحصیل آن‌ها بود. ششمن مقوله به عنوان راهبرد مقابله، پشتیبانی معلمان از دانش‌آموزان مددجو بود. نتایج تحقیق با یافته‌های (خنیفر،۱۴۰۰ و یاری، ۱۴۰۰) همخوانی دارد. این مقوله بیار تأمل برانگیز بود؛ زیرا ایجاد محیطی که در آن دانش‌آموزانِ مددجو احساس کنند مورد حمایت معلمانِ خود می‌باشند و از بودن در آن محیط احساس راحتی می‌کنند، دانش‌آموزان را بیشتر تشویق می‌کند که احساس وابستگی بالایی به مدرسه داشته باشند. پشتیبانی معلمان یکی از کارآمدترین مکانیزم‌های مقابله با ترک تحصیل دانش‌آموزان محسوب می‌گردد. نزدیکی بیشتر معلمان و همدردی کردن با دانش‌آموزان مددجو برای رفع مشکلات و مسائل آن‌ها می‌تواند موجب شناخت هر چه بیشتر مشکلات موجود در راه تحصیل دانش‌آموز و موانعی که سبب ترک تحصیل او می‌گردد، شود. بدین آیین از معلمان انتظار می‌رود با گشاده‌روی بیشتر با دانش‌آموزان و گفت‌وگوهای شخصی‌سازی شده از مشکلات دانش‌آموزان آگاه شوند. هفتمین مقوله به مثابه راهبرد مقابله با ترک‌تحصیل دانش‌آموزان حمایت‌های جامع کمیته امداد از خانواده‌های مددجو بود. حمایت و ارائه برنامه مالی و همفکری و همکاری لازم از سوی کمیته امداد با خانواده‌های مددجو برای دانش‌اموزان می‌تواند نقطه‌قوتی محصوب می‌گردد، در صورت حمایت لازم و فراگیر از خانواده‌ها و پی‌گیری وضعیت معیشتی آن‌ها و ایجاد کلاس‌های سوادآموزی برای والدین می‌تواند در نقش محرکی تقویت‌کننده برای ادامه تحصیل دانش‌آموزان باشد.

نمودار۲: الگوی استخراج‌شده راهکارهای ویژه کاهش یا جلوگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان مددجو از داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

محدودیت‌های پژوهش

- انجام بخشی از مصاحبه‌ها به صورت تلفنی از سوی محقق به دلیل بیماری ویروس کرونا
- عدم تصویربرداری از مصاحبه‌شوندگان به دلیل عدم اجازه مصاحبه‌شوندگان در حین مصاحبه گرفتن
- عدم حضور بسیاری از مصاحبه‌شوندگان برای انجام مصاحبه حضوری با وجود هماهنگی‌های از قبل انجام شده یا مشغول کردن گوشی همراه و از دسترس خارج نمودن گوشی در حین مصاحبه تلفنی
- عدم همکاری و مانع ایجاد نمودن کارمندان منطقه ۲ کمیته امداد شهرستان سنندج در طول فرآیند تحقیق

پیشنهادات برای تحقیقات آینده

- به گسترش تحقیقاتی در حوزه مسئله ترک تحصیل دانش آموزان مددجوی کمیته امداد امام خمینی (ره) به منظور دربرگرفتن مدارس مناطق فقیرنشین و مرفه و مقایسه کردن نرخ ترک تحصیل بین این دو منطقه پرداخته شود.
- به انجام پژوهشی برای مقایسه برابری تحصیلی بین مناطق مرفه و فقیرنشین و مددجویِ مدارس بپردازند.
- به انجام پژوهشی برای بررسی نحوه آموزش و رفتار معلمان بادانش آموزان مددجو و فقیرنشین در مدارس پرداخته شود.

تعارض منافع/حایت مالی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی نویسنده اول مقاله در دانشگاه کردستان است و از حمایت مالی کمیته امداد امام خمینی (ره) شهرستان سنندج برخوردار گردیده است.

منابع

اسماعیل سرخ، عباس. (۱۳۹۰). فرصت ها و تهدیدها برای آموزش و پرورش در مواجهه با نابرابری فضایی در فناوری اطلاعات و ارتباطات، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۹ (۲۳)،۱۰۹ –۱۲۱.

اُمیدی، علی؛ رضایی، محمد و خاجه جولا، عباس. (۱۴۰۰). علل ترک تحصیل دانش آموزان و راه های مقابله با آن، *ششمین کنفرانس بین المللی علوم انسانی،اجتماعی و سبک زندگی*، https://civilica.com/doc/1251046.

باقری‌فر، علی، نوری ورمال، مریم، نظری، لیلا و سامانی، طاهره. (۱۳۹۹). بررسی عوامل موثر بر ترک تحصیل دانش آموزان ابتدایی (مطالعه موردی دانش آموزان ناحیه ۱ زاهدان)، *پنجمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش*، محمودآباد.

تورانی، حیدر، عارفی‌نژاد، سعید. (۱۳۹۶). بررسی موانع و شیوه های جذب کودکان بازمانده از تحصیل در مناطق روستایی و عشایری، *نشریه تعلیم و تربیت*، ۳۳ (۴)، ۴۸-۳۱.

جابری، سیده پوران، عربی جونقانی، احمد. (۱۴۰۰). بررسی عوامل موثر بر ضعف درسی و افت تحصیلی دانش آموزان، *ششمین کنفرانس بین المللی پژوهشهای دینی و اسلامی، حقوق، علوم تربیتی و روانشناسی* https://civilica.com/doc/1254525.

خنیفر، مهناز. (۱۴۰۰). کاهش میزان ترک تحصیل دانش آموزان روستایی در زمان شیوع بیماری کرونا، *ششمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش محمودآباد*، https://civilica.com/doc/1391511.

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

ساکی، رضا. (۱۳۹۲). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ترک تحصیلی دانش آموزان متوسطه نظری شهر مینودشت، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۳ (۴)، ۷۶-۶۵.

سپیدنامه، بهروز؛ مؤمنی، حسن؛ و سلیمان نژاد، محمد. (۱۳۹۶). شناسایی دلایل ترک تحصیل دانش آموزان مقطع ابتدایی منطقه آموزش و پرورش موسیان (نواحی روستایی)، نشریه توسعه محلی روستایی-شهری ،۱ (۸) ، ۱۹۸-۱۶۷.

سنجری فر، علی اصغر. (۱۴۰۰). بررسی رابطه وضعیت اقتصادی و کسب و کار والدین با ترک تحصیل فرزندان، نشریه مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، ۱۳ (۱)، ۹۸-۷۹.

شبکه اطلاع رسانی راه دانا. (۱۳۹۸). آمار ترک تحصیل همچنان درشت و متأثر کننده؛ آیا در نظام آموزشی اسلام "ازدواج" از عوامل ترک تحصیل محسوب می شود؟! *سایت شبکه اطلاع رسانی راه دانا* (http://dana.ir).

عزیزی، زینب، حسین نژاد ممرآبادی، حسین .(۱۴۰۰). فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندومی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسی. *فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۲ (۲)، ۱۷۳-۱۵۳.

فرخی‌نژاد، پریسا، و فتحی، وحیده. (۱۳۹۷). بررسی علل ترک تحصیل دانش آموزان دبستان دخترانه حضرت معصومه، *فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی*، ۸ (۳۳)، ۷۶-۶۹

کریمیان زاده، فرهاد. (۱۴۰۰). بررسی دلایل افت تحصیلی دانش آموزان، *دومین همایش ملی مدرسه آینده*.

محمدپور ، احمد. (۱۳۹۸). *ضد روش زمینه های فلسفی و رویه های علمی در روش شناسی کیفی*. انتشارات جامعه شناسان، ۲۸۱.

ملتفِت، حسین؛ حزباوی، عزیز و مقدم، محمد حسین.(۱۴۰۱). کاوشی در بسترهای خانوادگی و نقش آن در بازتولید پدیده ترک تحصیل در شهر اهواز، *فصلنامه مسائل اجتماعی ایران*، ۱۲(۱)،۴۰۲-۳۸۱.

ممتاز نیوز. (۱۳۹۶). ترک تحصیل دانش آموزان، مسأله ای درد آور، *سایت ممتاز نیوز*، (http://www.momtaznews.com).

یاری، علی. (۱۴۰۰). مدیریت و واکاوی عوامل موثر بر ترک تحصیل دانش آموزان مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان زرین دشت در دوران شیوع بیماری کرونا، اولین کنفرانس روانشناسی ،علوم اجتماعی، علوم تربیتی و علوم انسانی، https://civilica.com/doc/۱۴۰۶۷۷۳.

Creswell, J. W. & Poth, C.N. (2018). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Cucco, B., Gavosto, A., & Romano, B. (2021). How to Fight Against Drop Out and Demotivation in Crisis.

Garbin, C., Zhu, X., & Marques, O. (2020). Dropout vs. batch normalization: an empirical study of their impact to deep learning. Multimedia Tools and Applications, 79(19), 12777-12815.

Gonzales, S. M., Brammer, E. C., & Sawilowsky, S. (2019). Belonging in the Academy: Building a "Casa Away From Casa" for Latino/a Undergraduate Students. Journal of Hispanic Higher Education, 14(3), 223–239.

Gonzalez, I. Y. (2021). Teacher Perspectives of Factors That Cause High School Dropout Rates For Latino Students: A Case Study.

Holmstrom, J. A. (2021). Administrators' Perceptions of Student Dropout Interventions (Doctoral dissertation, Walden University), Nurse Researcher, 20(4), 268-272.

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]

Iachini, A. L., Rogelberg, S., Terry, J. D., & Lutz, A. (2016). Examining the feasibility and acceptability of a motivational interviewing early intervention program to prevent high school dropout. Children & Schools, 38(4), 209-217.

Mallum, M. P. (2018). Educational wastage and need for guidance in the Nigerian schools. International Journal for the Advancement of Counselling, 4(4), 279-286.

McFarland, J., Cui, J., Holmes, J., & Wang, X. (2022). Trends in high school dropout and completion rates in the United States: 2019 (NCES 2020-117). U.S. Department of Education. Washington, DC. National Center for Education Statistics. https://nces.ed.gov/pubsearch.

Ogbu, J. (1978) Literacy and schooling in subordinate cultures: The case of Black Americans, in: K. Lomotry (Ed.) Going to school: the African American experience (Albany, NY, State University of New York Press), pp. 113–131.

Ogbu, J. (1985) Cultural-ecological influences on minority education, Language Arts, 62(8),860–869.

Ogbu, J. (1999) Beyond language: Ebonics, proper English, and identity in a Black-American speech community, American Educational Research Journal, 36(2), 147–184.

Ogbu, J. U. (2003). "Black-American students and the academic achievement gap: What else you need to know." Journal of Thought 37(4): 9–33.

Ogbu, J. U., & Simons, H. D. (1998). Voluntary and involuntary minorities: A cultural ecological theory of school performance with. Anthropology & Education Quarterly, 29(2), 155.

Olszewski-Kubilius, P., & Corwith, S. (2018). Poverty, academic achievement, and giftedness: A literature review. Gifted Child Quarterly, 62(1), 37-55.

Pew Research Center (2019). Facts about illegal immigrants in the United States. Retrieved from http://www.pewresearch.org/fact.tank/2019/06/12 facts-about-illegal-immigrants-in-the-u-s.

Samuel, R., & Burger, K. (2020). Negative life events, self-efficacy, and social support: Risk and protective factors for school dropout intentions and dropout. Journal of Educational Psychology, 112(5), 973.

Sawe. B.E. (2019). Largest ethnic groups and nationalities in the United States. Retrieved from https://www.worlddatlas.com/articles/largest-ethnic-groups-and-nationalities-in-the united-states.htm.

Trinidad, J. E. (2022). Spatial analysis of high school dropout: The role of race, poverty, and outliers in New York City, Creative Education, 12(03), 529.

U.S. Census Bureau (2018).Quick facts United States. Retrieved from https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/US/RHI۷۲۵۲۱۸.

U.S. Department of Commerce, U.S. Census Bureau. (1970-2016). October Current Population Survey [Dataset]. Retrieved August 31, 2019 from http://www.census.gov/cps.

UNESCO (2013). Driving home education and not just literacy. Retrieved on 15-8-2013 from: http:// arvisusi.wordpress.com/tag/unesco/.

UNICEF, (2017). Women's Education and Empowerment. The Situation of Girls and Women in Iran. https://www.unicef.org/iran/fa/education.

Virginia Department of Education. (2018). In brief: School Accreditation. http://doe.virginia.go.

World Bank (2019). Education at a Glance: Bangladesh. Washington D.C. The World Bank.

Yin, R. K. (2018). Qualitative research from start to finish (2nd ed). Guilford Publications.

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-10-30]